Котлова Людмила
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри психології, логопедії та
інклюзивної освіти,
Долінчук Ірина
асистент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Інклюзивна освіта стає дедалі важливішою складовою сучасної системи освіти. Вона передбачає створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах разом з їхніми ровесниками. У цьому контексті особливої уваги заслуговує підготовка майбутніх учителів-логопедів, які мають відігравати ключову роль у забезпеченні якісної інклюзивної освіти. Формування понятійно-категоріального апарату дослідження є необхідним для забезпечення чіткості та однозначності у трактуванні ключових термінів та понять, що використовуються у вивченні проблеми готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії. Тож розглянемо підходи до трактування поняття «учитель-логопед», «логопедична робота», «психолого-педагогічна компетенція», «професійна готовність» та «інклюзивна освіта».

Мова є однією з ключових психічних функцій людини. Розвиток мовлення сприяє формуванню вищих когнітивних функцій та навичок абстрактного мислення. На думку Мартинчук О. В.: «опанування мовленнєвими навичками створює умови для унікальних соціальних взаємодій, що дозволяє дитині краще сприймати та розуміти навколишній світ, вдосконалюючи способи його

відображення»[1]. Мовленнєві розлади негативно впливають на загальний психічний розвиток дитини, відбиваючись на її діяльності та поведінці. Тяжкі мовленнєві порушення можуть впливати на інтелектуальний розвиток, особливо на формування вищих рівнів когнітивної діяльності, через тісний зв'язок між мовою та мисленням. Обмеженість мовленнєвого спілкування може вплинути на формування особистості дитини, викликати психічне розшарування та особливості в емоційно-вольовій сфері, сприяти розвитку негативних рис характеру, таких як сором'язливість, нерішучість, замкнутість, негативізм та почуття неповноцінності[2]. Усе це негативно позначається на засвоєнні навичок читання та письма, загальному успіху та виборі професії. Завдання логопеда – допомогти дитині подолати мовленнєві розлади, забезпечивши її повноцінний та всебічний розвиток.

Згідно із загальноприйнятим визначенням наведеним у «Термінологічний словник. Основи дефектології»: «вчитель логопед – спеціаліст, який займається виявленням та корекцією порушень мовленнєвого розвитку та спілкування у дітей з порушеннями здоров'я»[3]. На думку дослідників Кашуба Л. та Лабенко О.: «вчитель-логопед – це член команди фахівців (логопед, психолог, помічник вчителя, соціальний педагог), які надають психолого-педагогічну підтримку дітям з особливими освітніми потребами в інтегративному освітньому просторі. Проводить корекційну роботу, спрямовану на подолання можливих труднощів у освоєнні академічної складової освітньої програми, пов'язаних із проблемами мовленнєвого розвитку та труднощами у спілкуванні»[4].

[1] Мартинчук О. В. Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 130–136.

[2] Мартиненко І. С. Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Логопедія. 2011. № 1. С.41– 44.

[3] Термінологічний словник. Основи дефектології. URL : sites.google.com/site/osnovidefektologiie/home/golovna-storinka (Дата звернення: 29.06.2024)

[4] Кашуба Л., Лабенко О. Щодо професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2021. №. 193. С. 224-230.

Також в Положенні про логопедичні пункти в системі освіти зазначено, що «мета роботи логопеда в ІПР – створити умови, що сприяють виявленню та подолання порушень мовленнєвого розвитку, подальшому розвитку усного та письмового спілкування, а також покращити спілкування учнів із особливими освітніми потребами для успішного проходження навчання. академічний компонент освітньої програми магістратури»[5].

Отже, корекційно-педагогічна діяльність вчителя-логопеда складає основі програми корекційної роботи, інтегрованої у структуру основний освітньої програми загальноосвітнього закладу. На цій основі визначаються основні напрямки діяльності логопеда у рамках психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інтегративному просторі.

Згідно Побірченко Н. С.: «логопедична робота – це педагогічний процес, що включає такі засоби: навчання, виховання, корекція, компенсація, адаптація та профілактика мовленнєвих порушень»[6]. Також дослідниця зазначає, що ефективність логопедичного впливу визначається такими факторами: ступінь серйозності дефекту; вік дитини; соматичний стан дитини; особливості психіки; характеристики емоційної та вольової сфери; вплив мікросоціального середовища; час початку логопедичної роботи та її тривалість; можливість застосування комплексних дій; професіоналізм викладача[7].

На думку Дмитрієвої С. М. та Іваненко К. О., логопедичний вплив реалізується під час логопедичних занять (уроків). Основні завдання логопедичних занять відображено на рис.1.

[5] Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text (Дата звернення: 01.07.2024)

[6] Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект. Освіта та педагогічна наука. 2012. № 3. С. 24–31.

[7] Гульбс О., Балабанова Л. Об'єктивні та суб'єктивні чинники гендерних особливостей формування готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри. Наукові інновації та передові технології. 2022. №. 6 (8). С.552-566

Рисунок 1. Основні завдання логопедичних занять[8].

Згідно рис.1., основні завдання логопедичних занять спрямовані на всебічний розвиток мовленнєвих навичок у дітей. Розвиток лексико-граматичної сторони мовлення допомагає дітям краще розуміти та висловлювати свої думки, сприяє розвитку когнітивних функцій. Розвиток фонетико-фонематичної сторони мовлення забезпечує правильну вимову, сприйняття звуків та покращує загальну якість мовлення. Навчання самостійному висловлюванню розвиває комунікативні навички, сприяє впевненості у спілкуванні та формуванню зв'язного мовлення. Таким чином, логопедичні заняття мають вирішальне значення для всебічного мовленнєвого розвитку та загального психічного розвитку дитини.

[8] Дмитрієва С. М., Іваненко К. О. Психологічна мотивація майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності. Збірник ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи. 2024. С. 119-123.

До логопеда висуваються високі вимоги як до елітарної мовленнєвої особистості. Від нього очікується володіння зразковим літературним мовленням з дотриманням орфоепічних норм, багатим лексико-фразеологічним запасом та бездоганною граматикою. Вчитель-логопед повинен володіти основними жанрами літературного мовлення, мати широку ерудицію та поважне ставлення до співрозмовника. Професія зобов'язує його бути зразковим носієм комунікативної культури для дітей та їхніх батьків і постійно впроваджувати цю культуру в їхнє життя. Його професійним обов’язком є ретельний аналіз та оцінка правильності мовлення людини та виявлення причин можливих відхилень.

Професійний статус логопеда характеризується передусім його мовленням і реалізується через низку вербальних і невербальних знаків, таких як: дрес-код; витримана міміка та жестикуляція, характерні для соціальної ролі експерта; відповідна інтонаційна тональність; вживання термінів та професіоналізмів у мовленні; правильна артикуляція, чітке і старанне промовляння слів та фраз як у логопедичних вправах, так і в повсякденному мовленні педагога[9]. І однією з ключових складових професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя-логопеда є його психолого-педагогічна компетентність, яка проявляється у відповідності знань та практичних навичок до реальної поведінки, демонстрованої педагогом у процесі роботи.

Поняття «компетентність» є альтернативою поняттю «професіоналізм» і все частіше використовується для оцінки ділових якостей. Захарчук М.Є. підкреслює, що «професіоналізм» стосується технологічної підготовки, тоді як «компетентність» охоплює надпрофесійний зміст, включаючи такі якості, як самостійність дій, творчий підхід, готовність до поновлення знань, гнучкість розуму, системне та економічне мислення, вміння вести діалог, співпрацювати,

[9] Мартиненко І. С. Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Логопедія. 2011. № 1. С.41– 44

знання іноземних мов, комп'ютера, екологічні та економічні знання, трансфер технологій, маркетинг, захист інтелектуальної власності[10]. Водночас на думку Гладуша В.А., «компетентність» тісно пов'язана з поняттями «культура професійної діяльності» та «професійні цінності і стереотипи»[11]. Мартинчук О.В. визначає професійну компетентність як міру оволодіння професійною діяльністю, що включає усвідомлення своїх мотивів, оцінку особистісних якостей та регулювання професійного становлення[12].

Таким чином, компетентність є складовою професіоналізму, що визначає його і співвідноситься з ним як можливість і дійсність. Оволодіння ключовими компетенціями є провідним завданням сучасної педагогічної науки та практики.

На думку Пінчук Ю.В.: «професійна компетентність педагога можна визначити як сукупність трьох компонентів: предметно-технологічного, психолого-педагогічного та загальнокультурного»[13]. Від так. професійна компетентність педагога включає наступні складові:

предметно-технологічна – це сформованість технологічного знання, мислення, спрямованого на проектування моделей освітньої діяльності та їх практичну реалізацію, гнучкі технологічні вміння[14];

психолого-педагогічна – це відносно самостійна підсистема, яка включає загально-професійні знання (методики, дидактика, педагогічні технології), уміння (здатність застосовувати наявні знання в педагогічній діяльності, організація

[10] Захарчук М. Є. Формування професійної компетентності майбутнього викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні. Вища освіта в Україні: інтернаціоналізація, реформи, нововведення: Матеріали міжнародної конференції. Київ: Програма Фулбрайта в Україні, 2012. с. 75-77.

[11] Гладуш В. А. До питання формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2015. № 1 (9). С. 73–79

[12] Мартинчук О. В. Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 130–136.

[13] Пінчук Ю. В. Система професійної компетентності вчителя-логопеда : автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ. 2005. 219 с

[14] Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. Київ, 2012. 328 с.

взаємодії в освітньому просторі) та професійно-значущі якості особистості (рефлективність, гнучкість, емпатійність, здатність до співпраці тощо)[15];

загальнокультурна – передбачає сформованість загальної культури особистості. У педагогічній науці наразі немає єдиного погляду на види компетентностей.

Отже, професійні компетентності педагога – це сукупність професійно значущих якостей, знань, умінь і навичок, що об'єднані гуманістичним ставленням до вихованців, творчим підходом до праці, постійною спрямованістю на особистісне та професійне вдосконалення. Компетентності дозволяють педагогу виконувати свої професійні функції, успішно адаптуватися до змін у соціальних і педагогічних умовах, та сприяти розвитку культури.

Васюк О. В. та Виговська С. В. розглядають психолого-педагогічну компетентність викладача вищого навчального закладу як складну особистісно-професійну системну якість, що забезпечує його самоорганізацію відповідно до вимог професійної діяльності[16]. На нашу думку, психолого-педагогічну компетентність можна визначити як відповідність знань і практичних умінь з реальною поведінкою, що демонструється викладачем у процесі діяльності. У дослідженні Гончарової Н. це поняття розглядається як поєднання теоретичних психолого-педагогічних знань і практичних умінь, здатності до психолого-педагогічного спілкування і розвитку особистісних характеристик, що дозволяють творчо, на гуманістичних засадах здійснювати психолого-педагогічну діяльність, змінювати її та досягати якісних результатів у навчанні, вихованні та розвитку

[15] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

[16] Васюк О. В., Виговська С. В. Методологічні підходи до професійної підготовки соціальних педагогів в системі вищої освіти україни. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2014. Вип. 199(1). С. 60–67

учнів[17]. Погоджуємося з Гончаровою Н, яка вважає основними компонентами психолого-педагогічної компетентності такі блоки, які представлено на рисунку 2.

Психолого-педагогічна грамотність включає знання, що прийнято називати загальнопрофесійними. Психолого-педагогічні вміння – це здатність соціального педагога використовувати наявні знання у соціально-педагогічній діяльності та в організації взаємодії з учнями різного віку. Професійно значущі особистісні якості – це якості, що невіддільні від процесу соціально-педагогічної діяльності і природно розвиваються з характеру цієї діяльності.

Рисунок 2. Складові психолого-педагогічної компетентності[18].

Дослідження показало, що психолого-педагогічну компетентність варто розглядати як інтегровану професійно-особистісну характеристику вчителя, яка є складовою його професійної компетентності та педагогічної майстерності, що розвивається у взаємозв'язку з компонентами: гуманістичною спрямованістю, педагогічними здібностями, педагогічною технікою (компоненти педагогічної майстерності), а також соціальною, спеціально-предметною і загальнокультурною компетентностями (компоненти професійної компетентності). Від так, професійна

[17] Гончарова Н. Дослідження рівня готовності майбутніх психологів до опанування професії. Молодий вчений. 2020. №. 5 (81). С. 51-54.
[18] Гончарова Н. Дослідження рівня готовності майбутніх психологів до опанування професії. Молодий вчений. 2020. №. 5 (81). С. 51-54.

готовність вчителя є ключовим аспектом, який включає в себе психолого-педагогічну компетентність як інтегровану професійно-особистісну характеристику. Ця компетентність є необхідною для успішного виконання педагогічних функцій і взаємодії з учнями, враховуючи їхні індивідуальні потреби та специфіку навчального процесу.

На думку Варгати О. В., Кулешової О. В. та Міхєєвої Л.В.: «професійно-педагогічна готовність виступає як якість особистості і як актуальний психологічний стан»[19]. Автори вважають, що професійна готовність педагога є регулятором педагогічної діяльності та особистісною передумовою її ефективності. Як особистісна якість, вона включає позитивне ставлення до професії, характерні риси та здібності, знання, навички та уміння, а також стійкі професійно важливі якості пізнавальних процесів.

Дослідники Кузава І. та Гац Г. у своїй концепції соціально-психологічної готовності до праці визначають її як рівень розвитку особистості, що передбачає сформованість цілісної системи ціннісно-орієнтованих, когнітивних, емоційно-вольових та операційно-поведінкових якостей, які забезпечують оптимальне функціонування в колективі[21]. Як критерій сформованості такої готовності запропоновано розглядати успішність соціально-професійного становлення в колективі.

У контексті дослідження готовність вчителів-логопедів до взаємодії з учнями в умовах інклюзії можна описати через декілька груп параметрів. Ця готовність ґрунтується не лише на теоретичному аналізі наукової психологічної та

[19] Варгата О. В., Кулешова О. В., Міхєєва Л.В. Теоретичний аналіз психологічної готовності фахівців соціономічного профілю до інноваційної професійної діяльності. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія “Психологія». 2021. №. 13. С. 4-9.

[20] Кас’яненко О. М. Формування готовності майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії: дис. … канд. пед. наук: 13.00.04 / Мукачівський держ. ун-т. Мукачево, 2018. 240с.

[21] Кузава І. Б. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми із особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. Вип. 14. С. 40-44.

педагогічної літератури, але й на результатах власного експериментального вивчення проблеми, зокрема, аналізу опитувань, спостережень і експериментів, проведених у вищих навчальних закладах та дошкільних установах.

Дослідники Ласточкіна О., Литвиненко В. та Бугаєнко Т. вважають готовність вчителя-логопела до роботи комплексним показником підсумкових результатів діяльності вишу з реалізації професійної готовності[22]. Вони включають професійні якості спрямованість особистості (світогляд, соціальні потреби, моральні та ціннісні орієнтації, усвідомлення громадянської відповідальності та активності); професійно-педагогічну спрямованість (інтерес і любов до дітей, захопленість педагогічною роботою, психолого-педагогічну спостережливість, педагогічний такт, уяву, організаторські здібності, справедливість, товариськість, урівноваженість, самостійність, працездатність); та пізнавальну спрямованість (духовні потреби та інтереси, інтелектуальну активність, наукову ерудицію, почуття нового, готовність до самоосвіти).

Мартинчук О. В. підкреслює, що готовність майбутнього педагога-логопеда та його професіоналізм виявляються головним чином у знаннях про те, як учити й виховувати, як швидко та оптимально вирішувати педагогічні проблеми, реалізуючи мету і завдання виховання[23]. Психологічні дослідження розглядають готовність до діяльності як відповідність психічному стану особистості, що передбачає реалізацію соціальної установки. Наявність сформованої установки на педагогічну діяльність є лише одним з компонентів структури професійної готовності.

[22] Ласточкіна О., Литвиненко В., Бугаєнко Т. Актуальні питання професійної підготовки майбутніх логопедів. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», 2020, Том 2, № 32, с. 146–151

[23] Мартинчук О. В. Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 130–136.

Зважаючи на наведені вище думки, професійна готовність вчителя-логопеда слід розглядати як міждисциплінарну характеристику, що поєднує філософські, соціальні, психолого-педагогічні, методичні та творчі аспекти, а також здатність ефективно працювати в умовах інклюзивної освіти.

Сутність інклюзивної освіти полягає в навчанні людей з особливими потребами через адаптацію освітнього середовища до їхніх індивідуальних особливостей та надання якісних освітніх послуг[24]. Навчання осіб з інвалідністю передбачає застосування особистісно-орієнтованих підходів у навчально-виховному процесі, а також використання індивідуальних та групових форм роботи з урахуванням впливу різних видів порушень та захворювань на процес навчання. Головним напрямком інклюзивного навчання є підтримка соціального, особистісного, емоційного та пізнавального розвитку учнів з обмеженими можливостями, що дозволяє їм стати повноправними учасниками суспільного життя.

У «Концепції розвитку інклюзивної освіти» зазначено, що інклюзивна освіта передбачає спільне навчання і виховання, включаючи організацію спільної навчальної діяльності, дозвілля та різноманітні форми додаткової освіти для осіб з обмеженими можливостями та без таких обмежень[25]. Поняття інклюзивної освіти не охоплює навчання в класах компенсуючого навчання та спеціальних (корекційних) класах, створених у загальноосвітніх навчальних закладах. Відтак, навчання в таких класах (групах) нині розглядається не як інклюзивне, а як інтегроване.

[24] Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text (Дата звернення: 01.07.2024)

[25] Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 919. Міністерство освіти і науки України. URL : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/ (Дата звернення: 16.06.2024)

Основні типи готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі відображено на рис. 3.

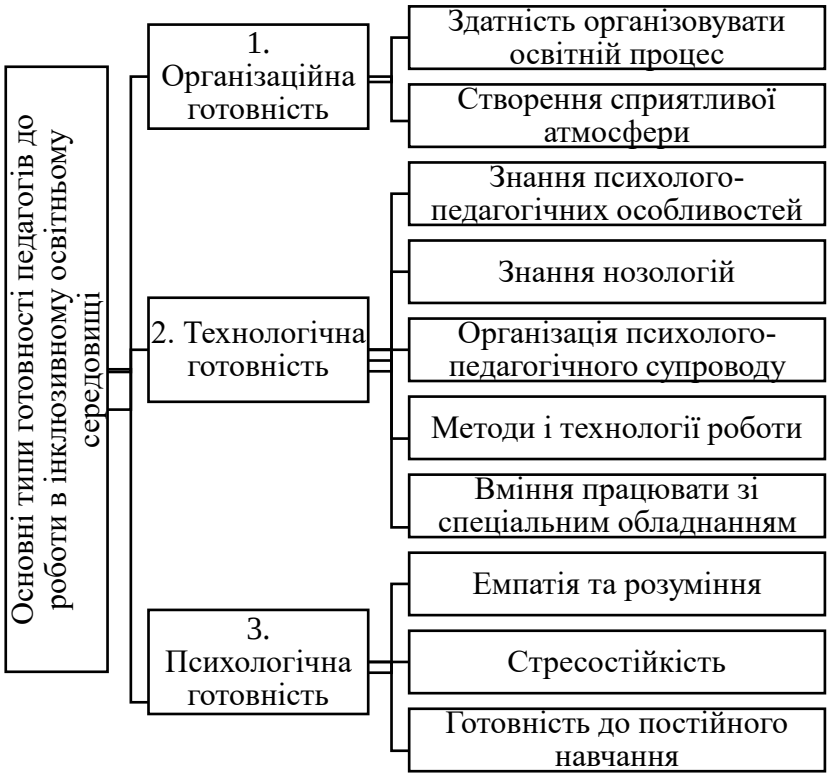

Рисунок 3. Основні типи готовності педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі[26].

Педагоги повинні вміти ефективно організовувати навчання в групах чи класах, де навчаються учні з обмеженими можливостями. Це передбачає адаптацію розкладів, фізичного середовища та навчальних матеріалів відповідно до потреб учнів. А також створювати інклюзивне та підтримуюче середовище, де кожен учень почувається прийнятим і цінованим.

Педагоги повинні проявляти емпатію та розуміння до учнів з обмеженими можливостями, підтримувати їх та сприяти їхньому розвитку. Бути готові до емоційних викликів, пов'язаних з роботою в інклюзивному середовищі, та вміти

[26] Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 919. Міністерство освіти і науки України. URL : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/ (Дата звернення: 16.06.2024)

управляти стресом. Психологічна готовність включає бажання і здатність постійно навчатися та вдосконалювати свої знання і навички для роботи в інклюзивному середовищі.

Ці компоненти забезпечують комплексну готовність педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, сприяючи успішній інтеграції та розвитку учнів з обмеженими можливостями.

Готовність майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії є багатокомпонентною педагогічною проблемою, яка включає теоретичну, практичну та психологічну підготовку. Її вирішення потребує системного підходу, який передбачає впровадження сучасних методів і технологій навчання, забезпечення умов для проходження педагогічної практики та розвиток особистісних якостей. Тільки за таких умов можна забезпечити якісну підготовку вчителів-логопедів, здатних ефективно працювати в умовах інклюзивної освіти та сприяти повноцінному розвитку кожної дитини[27].

Після вивчення та аналізу наукових поглядів науковців щодо готовності майбутніх учителів до інклюзії було сформульовано визначення цього поняття. «Готовність майбутнього вчителя до інклюзії» можна визначити як багаторівневу, багатоетапну та багатокомпонентну систему, що відображає динамічний суб'єктивний рівень готовності до професійної діяльності в умовах інклюзії, сукупність певних універсальних, загальнопрофесійних та професійні компетенції, спеціальні знання та професійно важливі якості особистості.

Відобразимо в табл. 1 нормативно-правове забезпечення, що регулює аспекти формування професійної компетентності майбутніх вчителів логопедів до роботи в умовах інклюзивної освіти.

[27] Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/872-2011- %D0%BF

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення аспектів визначення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії в Україні[28]

Документ	Аспекти визначення готовності
Закон України «Про освіту» від 15.09.2017 № 2145-VIII	Визначає загальні засади освітньої діяльності в Україні, у тому числі інклюзивної освіти. Згідно зі статтею 7, інклюзивна освіта ґрунтується на принципах: поваги до різноманітності, забезпечення рівних можливостей, індивідуалізації та персоналізації навчання.
Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.08.2017 № 975 «Про затвердження Типових освітніх програм для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів»	Цей наказ затверджує Типові освітні програми для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів, які містять розділ «Логопедична робота». У цьому розділі визначено завдання логопедичної роботи, зміст логопедичної корекції, методи та форми логопедичної роботи.
Лист Міністерства освіти і науки України від 03.11.2020 № 4.2/1.1-7744 «Щодо методичних рекомендацій щодо організації роботи логопедичної служби в закладах освіти»	Цей лист містить методичні рекомендації щодо організації роботи логопедичної служби в закладах освіти. У рекомендаціях визначено функції та завдання логопедичної служби, вимоги до кваліфікації логопедів, методи та форми роботи логопедів.
Державний стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»	Цей стандарт визначає вимоги до знань, умінь та навичок, якими повинні володіти бакалаври за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта». У стандарті визначено, що бакалаври за цією спеціальністю повинні знати основи інклюзивної освіти, методи та форми роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, вміти проводити логопедичну діагностику та корекцію мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами.
Професійний стандарт «Вчитель-логопед»	Цей стандарт визначає вимоги до професійної компетентності вчителя-логопеда. У стандарті визначено, що вчитель-логопед повинен володіти знаннями про інклюзивну освіту, методами та формами роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, вміти проводити логопедичну діагностику та корекцію мовленнєвих порушень у дітей з особливими освітніми потребами.

[28] Варгата О. В., Кулешова О. В., Міхєєва Л.В. Теоретичний аналіз психологічної готовності фахівців соціономічного профілю до інноваційної професійної діяльності. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія “Психологія». 2021. №. 13. С. 4-9.

Крім вищезазначених документів, існують й інші нормативно-правові акти, які частково стосуються питання визначення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії. Наприклад Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні на період до 2025 року, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 11.09.2018 № 954; План дій щодо реалізації Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні на період до 2025 року, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 21.11.2018 № 1274

Важливо зазначити, що нормативно-правова база щодо інклюзивної освіти в Україні постійно розвивається та вдосконалюється. Тому для отримання найактуальнішої інформації рекомендується звертатися до офіційних джерел.

Таким чином, готовність майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії є багатокомпонентним процесом, який включає теоретичну, практичну та психологічну підготовку. Готовність майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії включає комплексну підготовку, що охоплює організаційні, технологічні та психологічні аспекти. Сутність цієї готовності полягає в здатності ефективно організовувати навчальний процес для дітей з різними видами мовленнєвих порушень, застосовувати спеціалізовані методики та технології, а також проявляти емпатію і підтримку. Особливості готовності включають знання психолого-педагогічних особливостей учнів з інвалідністю, вміння використовувати спеціальне обладнання та адаптувати навчальні матеріали, а також стійкість до емоційних викликів, пов’язаних з роботою в інклюзивному середовищі. Формування таких фахівців потребує системного підходу, який передбачає впровадження сучасних методів і технологій навчання, забезпечення умов для проходження педагогічної практики та розвиток особистісних якостей.

У сучасній освіті зростає потреба у фахівцях, які здатні працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. В цьому контексті підготовка майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії стає надзвичайно важливою.

Структура, критерії та рівні готовності цих фахівців відіграють ключову роль у забезпеченні якісного навчання та підтримки дітей з різними видами порушень.

Освітнє середовище – це комплекс умов і ресурсів, створених для ефективного навчання та виховання учнів. Розглянемо основні компоненти, що його формують (табл.2).

Таблиця 2.

Компоненти інклюзивного освітнього середовища[29]

Компонент	Опис
Безбар'єрне середовище	Фізичний простір, доступний для всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхніх фізичних можливостей. Це передбачає наявність пандусів, ліфтів, спеціальних меблів, сантехніки та інших пристосувань.
Доступність навчальних програм	Навчальні програми та матеріали повинні бути адаптовані до потреб усіх учнів, including дітей з особливими освітніми потребами. Це може включати використання альтернативних форматів текстів, додаткових пояснень, асистивних технологій тощо.
Кваліфікований персонал	Учителі та інші фахівці повинні мати підготовку та досвід роботи з учнями з різними потребами. Це може включати знання спеціальної педагогіки, методик інклюзивної освіти, а також володіння асистивними технологіями.
Підтримка та співпраця	Усі учасники освітнього процесу повинні бути залучені до створення інклюзивного середовища. Це передбачає співпрацю вчителів, батьків, адміністрації школи, а також фахівців з інших галузей (психологів, логопедів, дефектологів тощо).
Позитивна атмосфера	У школі повинні панувати повага та розуміння до всіх людей, незалежно від їхніх особливостей. Це передбачає створення атмосфери, в якій усі учні відчувають себе цінними та прийнятими.
Відкрита комунікація	Важливо налагодити відкриту комунікацію між усіма учасниками освітнього процесу. Це допоможе краще зрозуміти потреби одне одного та знайти ефективні шляхи вирішення проблем.

Отже, згідно табл. 2, освітнє середовище в інклюзивній освіті характеризується своєю багатокомпонентністю та спрямованістю на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Основні компоненти освітнього середовища включають фізичне,

[29] Герасимова О. В. Підготовка майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах Нової української школи як актуальна проблема. Педагогічне Криворіжжя. Педагогічний альманах. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С. 46 – 48.

соціальне та навчальне середовище, кожне з яких має свою специфіку та важливість. Фізичне середовище передбачає доступність навчальних закладів для осіб з інвалідністю. Соціальне середовище спрямоване на створення атмосфери прийняття та підтримки. Навчальне середовище забезпечує адаптацію навчальних програм та методів відповідно до потреб учнів.

Підготовка майбутніх учителів-логопедів базується на інтеграції освітніх компонентів загальної, професійної та практичної підготовки, включаючи мотиваційний, змістовний, операційний та інші аспекти, а також освітні компоненти за вибором. Це спрямовує студентів на отримання знань для вирішення завдань інклюзивного навчання осіб різних нозологічних груп. Професійна підготовка включає засвоєння психолого-педагогічних, медичних, методичних та спеціальних знань, професійних умінь і соціальних відносин, а також формування професійно значущих якостей особистості[30].

Майбутні учителі-логопеди повинні володіти академічними компетентностями: застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у своїй діяльності; реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології в роботі з дітьми, підлітками та дорослими з особливими освітніми потребами; бути готовими до діагностично-консультативної діяльності; використовувати теоретичні та емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки даних та визначення достовірності результатів. Важливо також розвивати особистісні та професійні якості, здатність до самовдосконалення та навчання протягом усього життя. Соціально-особистісні компетентності включають вміння працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний

[30] Горшкова Г. В. Особистісне зростання майбутніх вчителів-логопедів у постковідному освітньому просторі. Становлення особистості професіонала у постковідному просторі. 2022. С. 104-106.

супровід дітей з особливими освітніми потребами, включаючи дітей з інвалідністю в різних типах закладів.

На думку дослідників Бочаріна Н., Бєлякова С. та Стеценко А., структура підготовки майбутніх учителів-логопедів включає такі ключові компоненти, рис. 4.

Рисунок 4. Структура компонентів підготовки майбутніх учителів-логопедів[31]

На нашу думку, наведений на рис. 4 підхід до підготовки майбутніх учителів-логопедів має декілька недоліків. Перш за все, відсутність акценту на міждисциплінарну співпрацю може обмежувати комплексний підхід до вирішення проблем дітей з особливими освітніми потребами. Далі, недостатня увага до технологічної підготовки може ускладнити використання сучасних технологій у

[31] Бочаріна Н., Бєлякова С., Стеценко А. Готовність майбутніх психологів до роботи з людьми похилого віку. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2022. №. 5 (23). С. 483-496.

корекційній роботі. Також, відсутність спеціальних курсів з менеджменту інклюзивного процесу може призвести до труднощів в організації інклюзивного навчання. Нарешті, важливо забезпечити постійний моніторинг та оцінку ефективності підготовки для вчасного коригування навчальних програм. А тому, розглянемо далі підхід Герасимової О. В., табл.3.

Таблиця 3

Структурні компоненти готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії[32]

Компонент	Зміст
Мотиваційно-цільовий компонент	Формування у майбутніх учителів-логопедів стійкої мотивації до професійної діяльності, чіткого уявлення про цілі та завдання роботи вчителя-логопеда, а також прагнення до самовдосконалення та саморозвитку.
Змістово-операційний компонент	Оволодіння майбутніми вчителями-логопедами теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для здійснення професійної діяльності. Цей компонент включає вивчення таких дисциплін: логопедія (анатомія, фізіологія та патологія мовленнєвого апарату, методи дослідження мовлення, методи корекції мовленнєвих порушень); психологія (вікова психологія, спеціальна психологія, психологія спілкування); спеціальна педагогіка (основи дефектології, методи навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами); методика викладання (методика навчання мови, методика логопедичної роботи) Інші дисципліни (інформатика, медицина, право)
Резуль-тативно-оціночний компонент	Формування у майбутніх учителів-логопедів професійних компетенцій, необхідних для успішної роботи в умовах інклюзивної освіти. Цей компонент включає: теоретичні компетенції (здатність аналізувати та узагальнювати теоретичні знання, застосовувати їх на практиці); практичні компетенції (вміння проводити логопедичну діагностику, планувати та здійснювати корекційно-виховну роботу, вести документацію); методичні компетенції (вміння використовувати сучасні методи та форми навчання та виховання, володіти ІКТ-компетенціями); комунікативні компетенції

[32] Герасимова О. В. Підготовка майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах Нової української школи як актуальна проблема. Педагогічне Криворіжжя. Педагогічний альманах. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С. 46 – 48.

Згідно дослідження, структурні компоненти готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії, мають чітку логічну організацію і охоплюють всі основні аспекти професійної підготовки. Такий підхід вигідно відрізняється від попереднього завдяки своїй комплексності та систематичності. На нашу думку, наведена в табл.3 структура компонентів підготовки майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії є більш досконалою та ефективною у порівнянні з попередньою, забезпечуючи всебічну та якісну підготовку фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Критерії готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії визначають основні вимоги та компетенції, необхідні для ефективної професійної діяльності. Вони охоплюють професійні знання, методичні навички, емоційну стійкість і комунікативні здібності. Важливою складовою є вміння адаптуватися до різних освітніх ситуацій та працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Ці критерії забезпечують всебічну підготовку фахівців, здатних забезпечити якісну інклюзивну освіту та підтримку.

Відобразимо на рис. 5 критерії готовності сформовані дослідниками Савіновою Н., Береговою М. та Кутержинською К.

Рисунок 5. Критерії готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії[33]

Критерій готовності у гностично-деонтологічному контексті відображає теоретичні знання та етичні аспекти майбутнього фахівця в галузі логопедії, його поведінку та толерантність. Основні показники цього критерію включають розвиненість теоретико-ігротехнологічних знань, які дозволяють ефективно створювати ігрове середовище для вирішення різних корекційних завдань. Креативність у використанні ігротехнологій виявляється у здатності адаптувати завдання для дітей з урахуванням їх фізичного, психічного та мовленнєвого розвитку. Ігротехнологічна толерантність включає формування нормативної поведінки та культури спілкування під час взаємодії з різними учасниками освітнього процесу. Мотиваційно-емоційний критерій враховує мотиви та емоційний стан майбутніх вчителів-логопедів, орієнтованих на роботу в

[33] Савінова Н., Берегова М., Кутержинська К. Критеріально-показникова база формування професійної культури майбутніх вчителів-логопедів. Науковий журнал Хортицької національної академії. 2021. №. 2 (5). С. 139-152.

розвивальному активно-ігровому середовищі, їх наполегливість, цілеспрямованість та емоційну стабільність.

Логопед повинен постійно розвивати свої професійні якості через участь у навчанні та тренінгах, а також застосовувати нові підходи у своїй роботі для забезпечення якісного та інклюзивного навчання, враховуючи унікальність та потреби кожного учня. Освоєння сучасних педагогічних теорій та концепцій, ознайомлення з психологією та особливостями розвитку дітей з різними освітніми потребами є важливим етапом. Необхідно активно працювати над мовленнєвим аспектом, розвиваючи методи корекції мовленнєвих проблем та створюючи індивідуальні програми[34].

Психологічна готовність логопеда включає розвиток емпатії та психологічної чутливості до потреб кожного учня, а також навчання технік психологічної підтримки та мотивації дітей. Комунікаційні навички грають важливу роль у взаємодії з учнями та їхніми батьками, і логопед повинен володіти стратегіями спілкування та навичками слухання. Використання сучасних технологій та інновацій у навчальному процесі є необхідним елементом готовності, що включає в себе використання індивідуалізованих методик та технологій для різних стилів навчання.

Особистісний розвиток логопеда також є ключовим аспектом. Активна участь у професійних тренінгах та конференціях, рефлексія та аналіз власної роботи сприяють досягненню сталого самовдосконалення. Відобразимо на рис. 6 рівні готовності майбутніх учителів-логопедів.

[34] Сак Т. В. Диференційований підхід до навчання учнів з особливими освітніми потребами. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 26. С. 215-219.

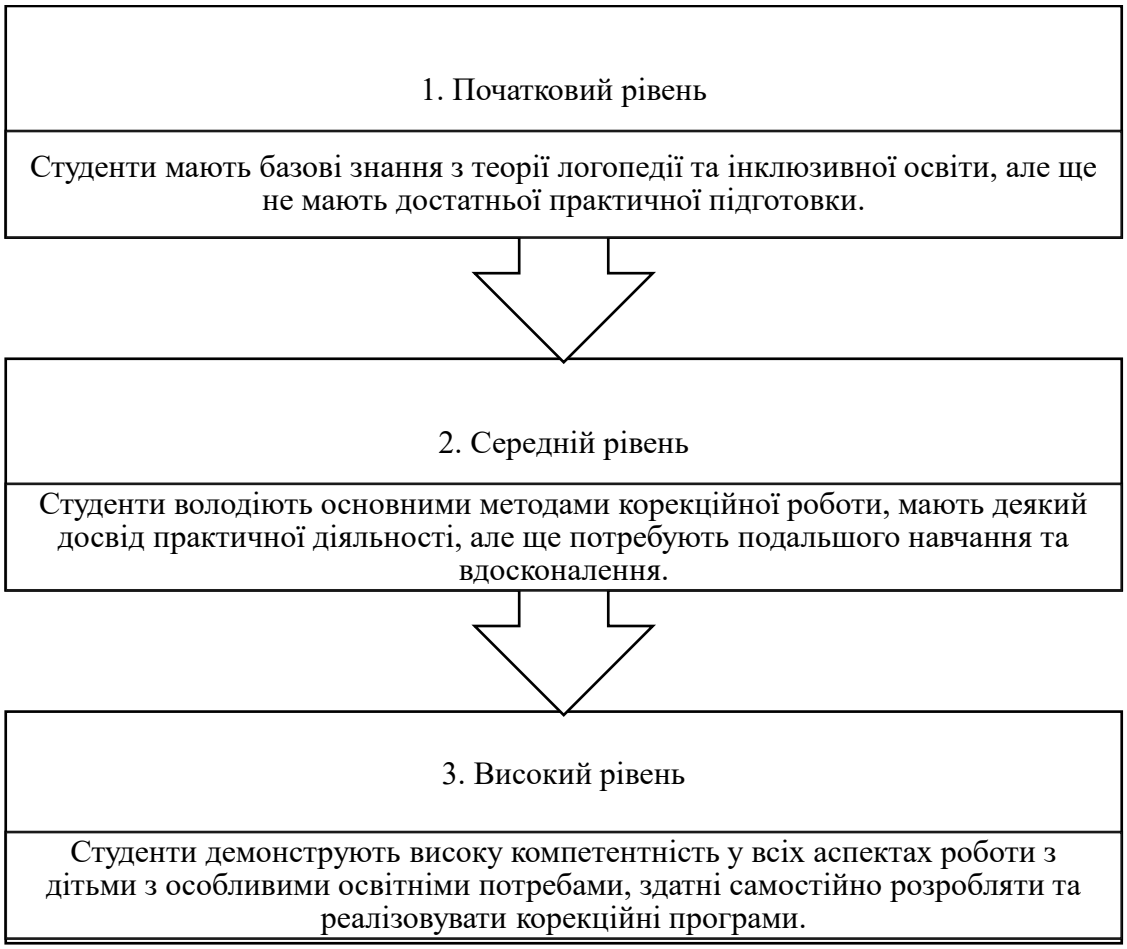

Рисунок 6. Рівні готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії[35]

Згідно рис. 6 бачимо, що на низькому рівні готовності логопеда до педагогічної взаємодії з гетерогенними групами учнів можна визначити базовий рівень. На цьому етапі логопед знайомиться з основами інклюзивної освіти, розуміє концепції та принципи роботи з різними категоріями учнів. Важливо, щоб він освоював теоретичні знання про психологічні та педагогічні аспекти взаємодії з дітьми, які мають особливості в розвитку.

[35] Федорович Л. О. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів-логопедів у вищих навчальних закладах. Імідж сучасного педагога. 2005. № 6–7. С. 7–11.

Середній рівень готовності можна охарактеризувати як рівень практичного застосування. На цьому етапі логопед уже активно використовує здобуті знання у практиці. Він розробляє та застосовує індивідуальні програми корекції для учнів з різними освітніми потребами. Логопед володіє методиками індивідуалізованого підходу, враховуючи специфіку мовленнєвого розвитку кожної дитини.

На високому рівні готовності логопед виявляє себе як професійний експерт з інклюзивної роботи. Він володіє розширеними навичками взаємодії з різними групами учнів, включаючи дітей з різними рівнями інтелектуального розвитку, мовленнєвими порушеннями та іншими особливостями. Логопед на цьому рівні має розвинені комунікативні та командобудівні навички для успішної співпраці з іншими педагогічними працівниками та батьками учнів. Він також взаємодіє зі спеціалістами з інших галузей, шукаючи інноваційні методи та технології для покращення якості навчання та корекції учнів з особливими освітніми потребами.

Таким чином, структура, критерії та рівні готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії визначаються комплексним підходом до підготовки спеціалістів. Критерії включають теоретичну підготовку, практичні навички взаємодії з дітьми з різними освітніми потребами, індивідуальний підхід у роботі та здатність до комунікації з батьками та спеціалістами інших галузей. Рівні готовності відображають базовий ознайомлювальний етап, активне застосування знань у практиці та вищий рівень професійної експертизи, що включає розвинені комунікативні та адаптаційні навички. Високий рівень готовності передбачає не лише вміння застосовувати інноваційні педагогічні методи, а й ефективно співпрацювати в мультидисциплінарних командних середовищах для забезпечення якісної підтримки розвитку кожного учня.

У інклюзивних та інтегрованих навчальних середовищах стає стандартом наявність різноманітних груп дітей з різними освітніми потребами і рівнями розвитку. Логопеди повинні бути готові адаптувати свою роботу до умов

гетерогенних груп, ураховуючи індивідуальні мовленнєві здібності та потреби кожної дитини. Відобразимо в табл. 4 методичні підходи до даного питання.

Таблиця 4

Методичні підходи до формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії[36]/[37]/[38]/[39]/[40]

Методичний підхід	Прихильники підходу	Опис
Діяльнісно-орієнтований підхід	Герасимова О. В.	Формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії через активну участь у навчальному процесі, спрямованому на вирішення практичних завдань.
Компетентнісно-орієнтований підхід	Дмитрієва С. М., Іваненко К. О.	Формування у майбутніх учителів-логопедів сукупності компетенцій, необхідних для успішної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії.
Особистісно орієнтований підхід	Васюк О. В., Виговська С. В.	Формування у майбутніх учителів-логопедів особистісних якостей, необхідних для ефективного спілкування та співпраці з дітьми з особливими освітніми потребами, їхніми батьками та іншими фахівцями.
Системний підхід	Максимів Ю., Чупахіна С.	Розгляд формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії як цілісної системи, що включає в себе взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, знаннєво-навиковий, особистісний, діяльнісний та рефлексивний.
Інклюзивно-орієнтований підхід	Кузава І., Гац Г.	Цей підхід передбачає формування у майбутніх учителів-логопедів ціннісних орієнтацій, спрямованих на прийняття та розуміння індивідуальних особливостей усіх учасників

[36] Васюк О. В., Виговська С. В. Методологічні підходи до професійної підготовки соціальних педагогів в системі вищої освіти україни. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2014. Вип. 199(1). С. 60–67.

[37] Герасимова О. В. Підготовка майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах Нової української школи як актуальна проблема. Педагогічне Криворіжжя. Педагогічний альманах. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. С. 46 – 48.

[38] Дмитрієва С. М., Іваненко К. О. Психологічна мотивація майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності. Збірник ІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи. 2024. С. 119-123.

[39] Максимів Ю., Чупахіна С. Особливості становлення особистісно-професійних якостей майбутніх вчителів-логопедів. Освітній простір України. Івано-Франківськ, 2018. № 13. С. 66 – 76.

[40] Кузава І. Б. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми із особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. Вип. 14. С. 40-44.

		освітнього процесу, а також на створення інклюзивного освітнього середовища.

Реформування загальної та професійної освіти в Україні, запровадження державних стандартів і перехід на рівневу систему освіти створили основу для оновлення системи підготовки педагогів у закладах вищої освіти, орієнтованої на формування компетентності випускників для самостійної професійної діяльності за обраним фахом. У стандартах вищої освіти за спеціальностями «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Спеціальна освіта» для першого і другого рівнів підготовки однією з вимог є наявність компетентностей у сфері інклюзії.

Дослідження показують, що в сучасному світі збільшується кількість дітей з різними дизонтогеніями[41]. За даними Міністерства освіти і науки України, станом на 1 січня 2024 року в інклюзивних класах навчається 22301 учні з особливими освітніми потребами, а в закладах дошкільної освіти здобувають освіту 5143 вихованців з особливими освітніми потребами[42]. Усі діти, які мають певні труднощі, отримали висновки інклюзивно-ресурсних центрів, де фахівці визначили особливості їх розвитку та обмежені можливості, а також надали рекомендації щодо корекційно-розвиткової роботи.

Основними напрямками готовності здобувачів до діяльності є обґрунтування поняття «професійна готовність фахівця», оскільки ця категорія є метою і результатом підготовки за освітньою програмою. У психолого-педагогічних дослідженнях виокремлюється ряд синонімічних понять для визначення підготовки педагогів до професійної діяльності, зокрема актуалізується встановлення

[41] Курлянд З. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. 2009. №1. С. 18–26.
[42] Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 919. Міністерство освіти і науки України. URL : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/ (Дата звернення: 16.06.2024)

взаємозв'язків і визначення взаємозалежності між поняттями «підготовка», «професійно-педагогічна підготовка», «освіта», «компетентність» тощо.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» запропоновано двоїсте значення слова «підготовка»: воно відображає певну дію, спрямовану на забезпечення, здійснення, проведення, виконання чогось, а також характеризує надання необхідного комплексу знань, передачу досвіду та навичок практичної діяльності в освітньому процесі[43]. Водночас під поняттям «підготовка» розуміється необхідний запас знань, навичок і досвіду, набутих у процесі навчання та практичної діяльності[44]. Таким чином, слово «підготовка» є полісемантичним, оскільки має декілька значень, серед яких основними є процес, дія, діяльність, а також безпосередній їх результат.

Формування компетентностей фахівців у галузі логопедії вимагає створення сприятливих педагогічних умов, відобразимо їх на рис. 7.

[43] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. 1440 с

[44] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. 1440 с

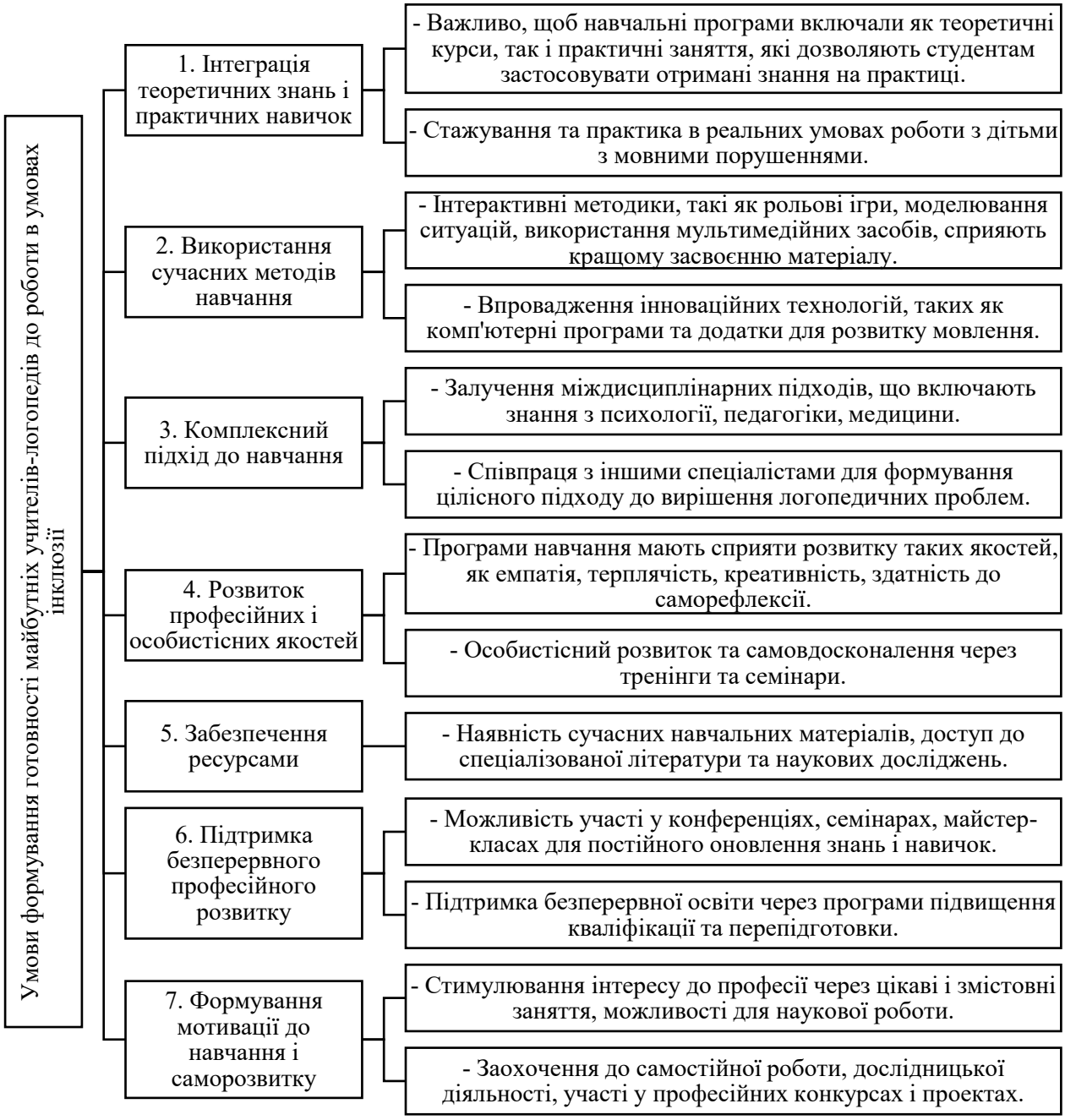

Рисунок 7. Умови формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії[45]

[45] Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості: дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Запоріжжя: Бердянський державний педагогічний університет, Запорізький національний університет, 2019. 302с.

Створення сприятливих педагогічних умов має ключове значення у формуванні компетенцій фахівців у галузі логопедії. Інтеграція теоретичних знань та практичних навичок, використання сучасних методів навчання та цілісний підхід до навчання забезпечують ефективне засвоєння матеріалу. Розвиток професійних та особистісних якостей, надання ресурсів та підтримка безперервного професійного розвитку сприяють підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Формування мотивації до навчання та саморозвитку стимулює постійне вдосконалення та професійне зростання. Таким чином, комплексний підхід у підготовці логопедів створює основу для їхньої успішної роботи в умовах інклюзивної освіти.

Формування професійної готовності майбутніх вчителів-логопедів – процес, який починається вже з навчання у вищому навчальному закладі та продовжується протягом усього професійного життя. З метою візуалізації процесу формування готовності майбутніх спеціалістів спеціальної освіти ми розробили модель формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії. Моделювання – один із найбільш широко використовуваних методів дослідження, ефективність якого підтверджена багатьма науковими напрямками. Розглянемо сутність поняття «модель» у параметрах педагогічного дослідження.

У праці Мицик Г. М, формування готовності майбутнього логопеда до роботи в умовах інклюзії розглядається як складний інтегративний педагогічний процес, що ґрунтується на методі формування професійних знань, умінь, умінь та особистісних якостей майбутніх логопедів, які навчаються з урахуванням враховувати особливості реалізації педагогічної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища[46].

[46] Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості: дис. … канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Запоріжжя: Бердянський державний педагогічний університет, Запорізький національний університет, 2019. 302с.

Модель [від французького modele, від латинського modul — зображення] визначається як зразок, схема, схема об'єкта, процесу або явища, що використовуються як його спрощена заміна[47]. Модель відтворює властивості об'єкта, що вивчається, і служить його архетипом. У його основі лежать принципи узагальнення, схематизації та панорами. Не можна заперечувати, що модель сприяє емпіричному вивченню об'єкта та полегшує експериментальну перевірку результатів. Існує кілька типів моделей, але, на наш погляд, у контексті педагогічних досліджень найбільш прийнятною є динамічна модель, оскільки підготовка майбутніх логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти має таку особливість, як процесуальність.

На наш погляд, метод моделювання дозволить цілісно вивчити процес формування готовності майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзії, оскільки дозволить побачити як окремі елементи цього процесу, а й розглянути зв'язки. між ними. У нашому дослідженні ми розуміємо модель як портрет ідеального педагога-логопеда, який має всі необхідні якості та властивості для здійснення професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Йдеться про особистість студента, майбутнього спеціаліста, готового виконувати професійні обов'язки вчителя-логопеда. Для підготовки творчого, мобільного, динамічно практикуючого логопеда необхідно розуміти, якими знаннями, навичками та вміннями він повинен опанувати сьогодні і в майбутньому, як структура його майбутньої професійної діяльності позначиться на особистості[48].

Професійна діяльність логопеда, на думку дослідників Руденок А., Гуляк І., полягає у проведенні профілактичної, діагностичної та корекційної логопедичної

[47] Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. 1440 с

[48] Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : автореф. дис. … д. пед. наук : 13.00.04; 13.00.03. Умань, 2016. 46 с.

роботи осіб із мовними порушеннями первинного та вторинного характеру, що забезпечується системою логопедичної роботи як комплексом. курсів з профілактики, виявлення та усунення порушень мовлення та письма з раннього віку[49]. При цьому модель професійної діяльності спеціаліста в стислому вигляді являє собою професійний профіль, що в цілому відображає особливості та вимоги спеціаліста. Тут, окрім підготовки майбутніх учителів-логопедів, можна використовувати і поняття «модель фахівця».

З огляду на це важливо визначитися з переліком функціональних обов'язків вчителя-логопеда. На наш погляд, в умовах інклюзивного середовища функції логопеда значно розширюються. Серед них слід виділити такі:

діагностичні (уміння діагностувати рівень розумового та фізичного розвитку дитини, використовуючи відповідним чином підібрані діагностичні засоби для виявлення причин та умов, що вплинули на мовленнєвий розвиток; визначення ступеня порушень);

конструктивні та творчі (розробка корекційної програми, планування власної науково-педагогічної та корекційно-педагогічної діяльності, визначення умов її практичної реалізації, планування цілей та завдань корекційного впливу);

організаційні (створення сприятливих умов) для загального та мовленнєвого розвитку дитини, усунення несприятливих факторів, що негативно впливають на розвиток дитини, побудови педагогічно адекватних взаємин з дітьми з порушеннями мови, їх батьками, надання оперативної педагогічної допомоги дітям з порушеннями мови;

навчально-педагогічні (що сприяють формуванню загальної культури особистості, соціалізації дитини, розвитку пізнавальної мотивації та формуванню педагогічної самостійності, розширенню кругозору тощо);

[49] Руденок А., Гуляк І. Компоненти професійної готовності майбутніх психологів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Psychology Travelogs. 2021. №. 1. С. 72-82.

психологічні (уміння застосовувати знання про вікову психологію дитини) пов'язані зі збереженням власного здоров'я та здоров'я оточуючих). дітей);

комунікативні (здійснення ефективної міжособистісної взаємодії, а саме: професійно-педагогічне спілкування, ведення освітньої діяльності, вміння вибудовувати продуктивну взаємодію з батьками та дітьми в інклюзивному середовищі, суб'єкт-суб'єктне спілкування);

рефлексивні (пов'язані з умінням) , вміння критично мислити, а також самоосвіта)[50].

Аніщук А.М. визначає термін «модель професійної підготовки» як систему, що відображає існуючі або плановані структури, склад, зміст та організацію професійної підготовки, забезпечуючи їх реалізацію[51]. Процес підготовки фахівців має системний та структурований характер. Розглянемо існуючі моделі, представлені у наукових дослідженнях, у контексті цієї проблематики (табл.5).

[50] Шпак О. Компетентнісний підхід до розвитку професійної надійності педагога. Молодь і ринок. Дрогобич : Дрогобицький ДПУ імені Івана Франка, 2010. №3 (62). С.19–22.
[51] Бондар В. І. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка Посібник [для вчителів початкових класів]. К. : 2004. 152 с.

Таблиця 5

Структурні компоненти моделей підготовки педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти[52]/[53]/[54]

Автор	Назва моделі	Компоненти моделі
1	2	3
Гончарова Н.[55]	Модель інклюзивної компетентності педагога	Мотиваційно-цільовий компонент: стійка мотивація до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, чітке уявлення про цілі та завдання інклюзивної освіти. Знанієво-навиковий компонент: знання про інклюзивну освіту, особливості дітей з особливими освітніми потребами, методи та форми роботи з ними. Діяльнісний компонент: уміння планувати та проводити уроки з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, використовувати різноманітні методи та форми роботи, співпрацювати з батьками та іншими фахівцями. Особистісний компонент: емпатія, толерантність, стресостійкість, комунікабельність, відповідальність.
Книш А.[56]	Модель інклюзивної підготовки педагога	Ціннісно-орієнтований компонент: прийняття та розуміння індивідуальних особливостей усіх учасників освітнього процесу, прагнення до створення інклюзивного освітнього середовища. Діяльнісний компонент: уміння планувати та проводити уроки з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, використовувати різноманітні методи та форми роботи, співпрацювати з батьками та іншими фахівцями. Рефлексивний компонент: уміння аналізувати свою діяльність, оцінювати її результати, вносити корективи.

[52] Гончарова Н. Дослідження рівня готовності майбутніх психологів до опанування професії. Молодий вчений. 2020. №. 5 (81). С. 51-54.
[53] Книш А. Є. Структура особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх психологів-тренерів. Теорія і практика управління соціальними системами. 2014. №. 1. С. 84-91.
[54] Мартинчук О. В. Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 130–136.
[55] Гончарова Н. Дослідження рівня готовності майбутніх психологів до опанування професії. Молодий вчений. 2020. №. 5 (81). С. 51-54.
[56] Книш А. Є. Структура особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх психологів-тренерів. Теорія і практика управління соціальними системами. 2014. №. 1. С. 84-91.

Мартинчук О.[57]	Модель інклюзивної компетентності вчителя	Мотиваційно-цільовий компонент: стійка мотивація до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, чітке уявлення про цілі та завдання інклюзивної освіти. Знанієво-навиковий компонент: знання про інклюзивну освіту, особливості дітей з особливими освітніми потребами, методи та форми роботи з ними. Діяльнісний компонент: уміння планувати та проводити уроки з урахуванням індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, використовувати різноманітні методи та форми роботи, співпрацювати з батьками та іншими фахівцями. Особистісний компонент: емпатія, толерантність, стресостійкість, комунікабельність, відповідальність. Рефлексивний компонент: уміння аналізувати свою діяльність, оцінювати її результати, вносити корективи.

У наведених моделях підготовки педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти можна виділити кілька спільних структурних компонентів: мотиваційно-цільовий, знанієво-навиковий, діяльнісний, особистісний та рефлексивний. Ці компоненти охоплюють як мотивацію та цінності педагогів, так і їхні знання, навички, особистісні якості та здатність до рефлексії. Моделі підкреслюють важливість інтеграції теоретичних знань з практичними уміннями, а також розвиток особистісних якостей, таких як емпатія та толерантність. Таким чином, комплексний підхід до підготовки педагогів створює основу для їхньої успішної роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Це забезпечує всебічну готовність педагогів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії вимагає комплексного підходу, що включає теоретичне навчання, практичну підготовку, розвиток методичних навичок та формування емоційної

[57] Мартинчук О. В. Сутність поняття та зміст професійної компетентності фахівців у сфері інклюзивного навчання дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С. 130–136.

стійкості. Визначення чітких критеріїв та рівнів готовності допомагає оцінити підготовку фахівців та забезпечити їхню успішну роботу в інклюзивному середовищі. Таким чином, якісна підготовка вчителів-логопедів є запорукою ефективної інклюзивної освіти та підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Поняття «педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії» охоплює комплекс організаційних, методичних, психолого-педагогічних та технологічних заходів, які створюють сприятливі умови для професійного становлення фахівців. Це поняття включає ті аспекти освітнього процесу, які допомагають майбутнім учителям-логопедам набути знання, навички та компетенції, необхідні для ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі[58].

Основні складові педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії охоплюють різні аспекти їхньої підготовки. Організаційно-методичні умови спрямовані на адаптацію навчальних планів та програм до потреб інклюзивної освіти і включають спеціалізовані курси та практику. Психолого-педагогічні умови передбачають формування толерантності, емоційної стійкості та мотивації до роботи з дітьми з ООП. Технологічні умови включають використання сучасних цифрових та адаптивних технологій, що сприяють інтеграції дітей у навчальний процес. Практико-орієнтовані умови акцентують увагу на здобутті практичного досвіду та розвитку співпраці з іншими спеціалістами. Відобразимо характеристику основних складових педагогічних умов на рис. 8.

[58] Порядок організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text (Дата звернення: 01.07.2024)

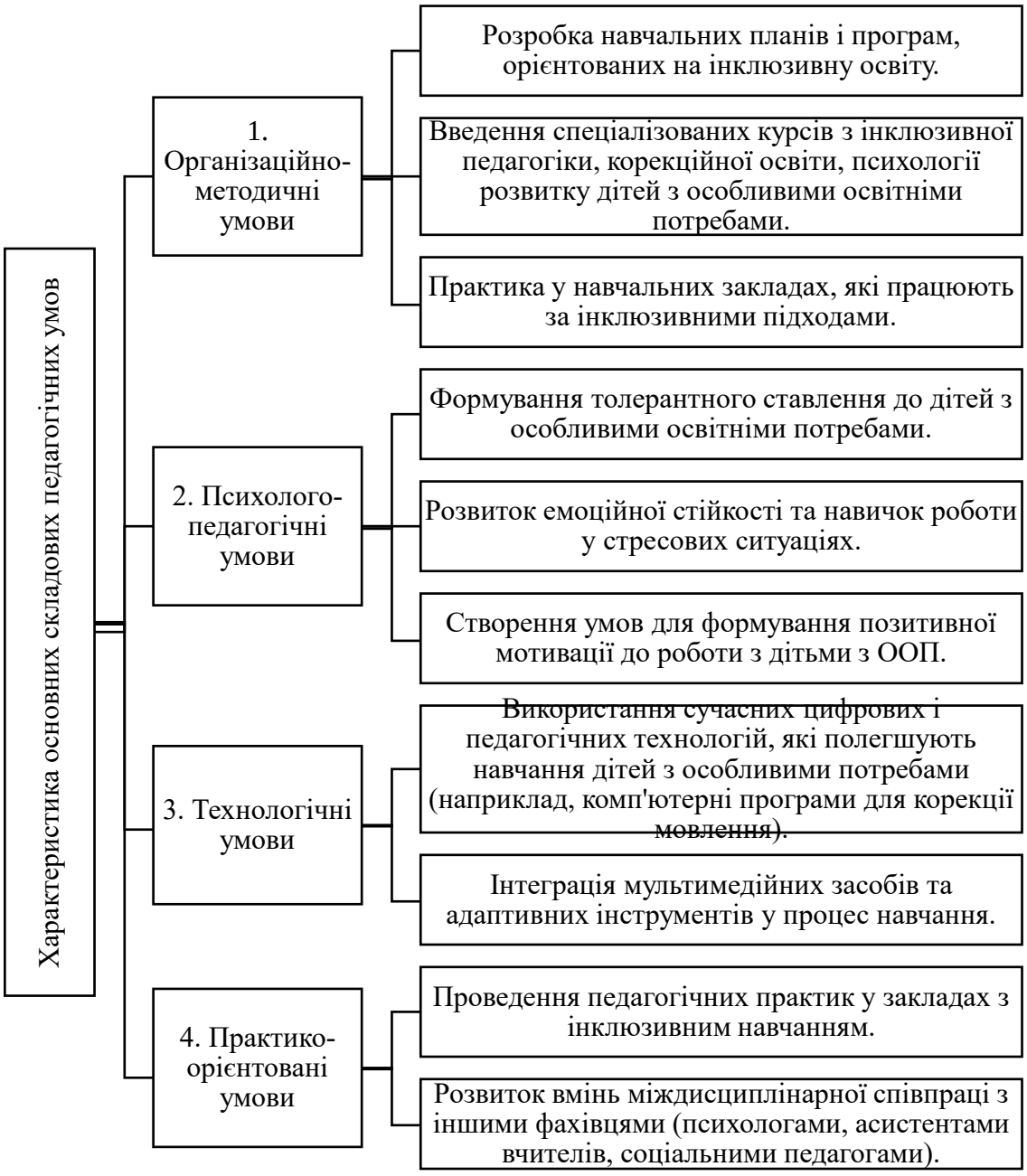

Рисунок 8. Характеристика основних складових педагогічних умов[59]

Сучасна освіта все більше орієнтується на забезпечення рівних можливостей для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Інклюзивна освіта стає невід’ємною частиною освітньої системи, а майбутні вчителі-логопеди повинні

[59] Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/872-2011- %D0%BF

бути готовими до роботи в таких умовах. Формування цієї готовності передбачає створення певних педагогічних умов, які сприяють професійному розвитку майбутніх фахівців.

На нашу думку, формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії здатне вирішити низку актуальних проблем освітнього процесу, з якими стикаються сучасні навчальні заклади, особливо в контексті інклюзивної освіти. Дослідники Л. А. Акменс[60], Н. Ашиток[61], І. Б. Кузава[62] основних проблем можна віднести наступні:

1. Нестача фахівців, підготовлених до роботи в інклюзії. Багато вчителів, зокрема логопедів, не мають достатньої підготовки для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби (ООП). Відсутність спеціальних знань і навичок щодо адаптації навчальних програм та підходів призводить до того, що такі діти отримують недостатньо ефективну допомогу. Формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії сприятиме збільшенню кількості кваліфікованих фахівців, які здатні надавати якісну допомогу таким учням.

2. Невідповідність навчальних програм потребам дітей з особливими освітніми потребами (ОПП). Часто навчальні програми розроблені з орієнтацією на стандартного учня і не враховують індивідуальні особливості дітей з порушеннями мовлення, слуху, зору, розумового розвитку тощо. Майбутні вчителі-логопеди, які пройдуть підготовку до роботи в умовах інклюзії, зможуть адаптувати навчальні програми до потреб дітей з ООП, що зробить навчальний процес більш інклюзивним і доступним для всіх.

[60] Бочаріна Н., Бєлякова С., Стеценко А. Готовність майбутніх психологів до роботи з людьми похилого віку. Наукові перспективи (Naukovì perspektivi). 2022. №. 5 (23). С. 483-496.
[61] Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. Людинознавчі студії Серія «Педагогіка». Випуск 1/3, 2015. С. 4-11
[62] Кузава І. Б. Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми із особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. Вип. 14. С. 40-44.

3. Відсутність системного підходу до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Системний підхід передбачає залучення до роботи вчителів, психологів, логопедів, соціальних педагогів, батьків та інших спеціалістів. Однак часто комунікація між цими фахівцями є недостатньо налагодженою, що негативно впливає на процес навчання і розвитку дітей. Формування готовності майбутніх учителів-логопедів до інклюзії передбачає розвиток навичок командної роботи, що дозволить краще координувати зусилля різних фахівців для надання якісної допомоги дітям.

4. Психологічна неготовність вчителів до роботи в умовах інклюзії. Багато вчителів відчувають стрес та невпевненість, працюючи з дітьми з ООП, оскільки бояться зробити помилку або не досягти успіху в їх навчанні. Це часто призводить до опору інклюзивним підходам. Підготовка до роботи в умовах інклюзії передбачає не лише розвиток професійних навичок, але й формування психологічної готовності вчителя-логопеда до подолання стресових ситуацій та ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

5. Недостатня матеріально-технічна база. У багатьох навчальних закладах відсутні спеціальні засоби, необхідні для навчання дітей з ООП (наприклад, корекційне обладнання, спеціальні навчальні програми, електронні засоби навчання). Формування готовності майбутніх учителів-логопедів включає розвиток навичок роботи з сучасними технологіями та спеціалізованим обладнанням, що сприятиме кращому використанню наявних ресурсів та пошуку нових можливостей для адаптації навчального процесу.

6. Соціальна ізоляція дітей з ООП. Однією з найбільших проблем в інклюзивній освіті є соціальна ізоляція дітей з особливими освітніми потребами. Такі діти часто відчувають себе виключеними з колективу, що негативно впливає на їхню самооцінку і мотивацію до навчання. Підготовка вчителів-логопедів до роботи в інклюзії дозволить їм сприяти створенню позитивного соціального

клімату у класах, сприяти інтеграції дітей з ООП у колективи та їхньому повноцінному спілкуванню з однолітками[63].

Отже, формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії є необхідним для вирішення вищезазначених проблем. Це дозволить забезпечити якісне навчання для всіх дітей, створити інклюзивне освітнє середовище та сприяти розвитку толерантності у суспільстві.

Згідно тверджень дослідника Касьяненко О.М., складові педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії

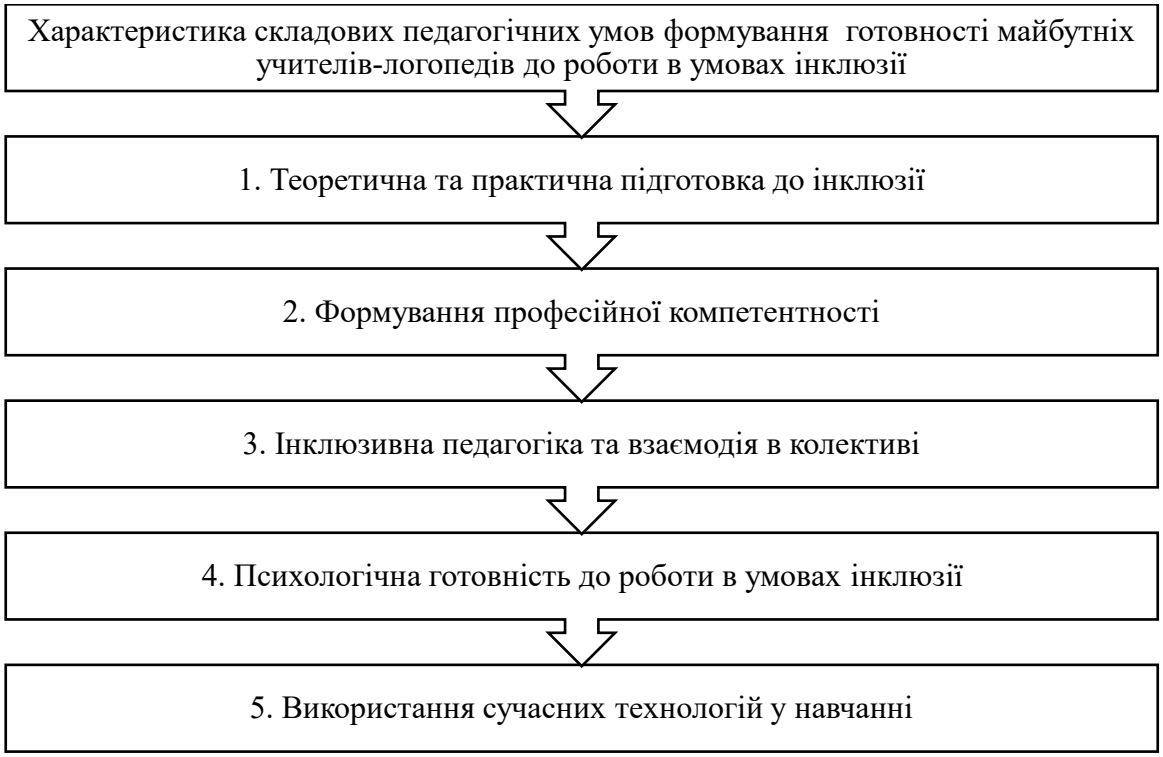

Рисунок 9. Характеристика складових педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії[64]

Згідно рис. 9, основні педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії охоплюють теоретичну і практичну

[63] Концепція розвитку інклюзивної освіти. Соціальний педагог. 2015. № 4 (40) квітень. С. 3 – 6.
[64] Гончарова Н. Дослідження рівня готовності майбутніх психологів до опанування професії. Молодий вчений. 2020. №. 5 (81). С. 51-54.

підготовку, яка сприяє глибшому розумінню інклюзивних підходів. Формування професійної компетентності забезпечує здатність застосовувати ефективні методи роботи з дітьми з ООП. Інклюзивна педагогіка та взаємодія в колективі підсилюють кооперацію між педагогами і спеціалістами для забезпечення повної підтримки учнів. Психологічна готовність дозволяє фахівцям працювати в складних умовах з емоційною стійкістю. Використання сучасних технологій сприяє адаптації освітнього процесу під індивідуальні потреби учнів.

Основною педагогічною умовою є забезпечення якісної теоретичної підготовки з питань інклюзивної освіти. Студенти повинні глибоко розуміти сутність інклюзії, її завдання та значення для дітей з особливими освітніми потребами. Не менш важливою є практична підготовка, яка включає залучення студентів до роботи в інклюзивних класах, участь у розробці індивідуальних навчальних планів, співпраця з іншими спеціалістами.

У праці дослідника А. М. Аніщук зазначено, що якісну теоретичну та практичну підготовку майбутніх учителів-логопедів можна забезпечити наступним чином:

1. Модернізація навчальних програм. Включення до навчальних планів спеціалізованих курсів з інклюзивної педагогіки, корекційної освіти, психолого-педагогічної підтримки дітей з ООП, а також методик діагностики та корекції мовлення в умовах інклюзії.

2. Практико-орієнтоване навчання. Студентам важливо брати участь у практиках в інклюзивних закладах освіти, де вони зможуть спостерігати та застосовувати інклюзивні методи навчання. Це сприяє набуттю реального досвіду роботи з дітьми з ООП та взаємодії з іншими спеціалістами (психологами, асистентами вчителів, соціальними педагогами).

3. Міждисциплінарна співпраця. Важливо навчати студентів взаємодіяти з іншими фахівцями у сфері інклюзивної освіти для розробки індивідуальних навчальних планів та колективної підтримки дітей з ООП.

4. Використання сучасних технологій. Включення у навчання цифрових інструментів та спеціалізованих програм для корекційної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Це дозволить майбутнім логопедам опанувати ефективні методики і застосовувати їх у роботі.

5. Постійне оновлення знань. Регулярні тренінги, семінари та вебінари на тему новітніх підходів в інклюзивній освіті та логопедії допоможуть студентам залишатися в курсі сучасних методик і технологій, сприяючи їх професійному розвитку[65].

Готовність до роботи в умовах інклюзії неможлива без розвинених професійних компетенцій, серед яких важливими є вміння діагностувати мовленнєві розлади, коригувати мовленнєві порушення та адаптувати навчальні матеріали. Для формування цих компетенцій важливим є використання сучасних освітніх технологій, що сприяють розвитку критичного мислення, креативності, комунікації:

1. Віртуальні симулятори та VR-технології. Ці інструменти дозволяють студентам-логопедам практикувати діагностику та корекцію мовленнєвих порушень у віртуальному середовищі, імітуючи різні ситуації з реальної практики.

2. Інтерактивні платформи для створення навчальних матеріалів (наприклад, Canva або Genially). Вони дозволяють адаптувати навчальні матеріали для дітей з ООП, використовуючи інтерактивні завдання, мультимедійні ресурси та візуалізацію.

[65] Бондар В. І. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка Посібник [для вчителів початкових класів]. К. : 2004. 152 с.

3. Онлайн-корекційні програми (наприклад, Articulation Station або iSpeech Therapy). Ці програми допомагають у корекції мовлення, надаючи доступ до спеціалізованих вправ, аудіо- та візуальних інструкцій для розвитку правильного мовлення у дітей[66].

Ще однією важливою умовою є розвиток навичок міждисциплінарної взаємодії. Майбутні вчителі-логопеди повинні навчитися працювати у співпраці з психологами, асистентами вчителя, батьками, медичними працівниками. Інклюзивна освіта вимагає командного підходу, де кожен спеціаліст виконує свою функцію для досягнення спільної мети - успішного навчання дитини. Відобразимо в табл.6 функціональний розподіл міждисциплінарної взаємодії.

Таблиця 6.

Функціональний розподіл для міждисциплінарної взаємодії в умовах інклюзивної освіти[67]

Спеціаліст	Функції в інклюзивній освіті
Вчитель-логопед	Діагностика мовленнєвих порушень, розробка та реалізація корекційних програм, адаптація навчальних матеріалів.
Психолог	Оцінка психоемоційного стану дитини, розробка програм психологічної підтримки, формування толерантного ставлення у класі.
Асистент вчителя	Спостереження за дитиною для вивчення її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб, а також підготовка відповідної інформації для Команди супроводу. Участь в організації освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами (ООП), включаючи розробку індивідуальної програми розвитку та адаптацію навчальних матеріалів. Комунікація з батьками та педагогами для надання інформації про особливості розвитку дитини та оцінку спільно з вчителем рівня досягнення індивідуальних цілей навчання.
Батьки	Участь у розробці індивідуального навчального плану, надання інформації про потреби дитини, підтримка навчального процесу вдома.

[66] Бондар В. І. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі : початкова ланка Посібник [для вчителів початкових класів]. К. : 2004. 152 с.

[67] Шеремет М. К. Основні тенденції модернізації підготовки корекційних педагогів в умовах реформування освітньої галузі. Науково-методичний журнал «Логопедія». 2011. №1. С. 3-5.

Медичний працівник	Моніторинг фізичного стану дитини, надання рекомендацій щодо організації навчання з урахуванням медичних потреб.

Отже, міждисциплінарна взаємодія спеціалістів в інклюзивній освіті забезпечує комплексний підхід до розвитку дитини з особливими освітніми потребами. Чіткий розподіл функцій між логопедом, психологом, асистентом вчителя, батьками та медичними працівниками сприяє ефективній підтримці дитини та її успішній інтеграції в навчальний процес. Такий командний підхід дозволяє максимально врахувати індивідуальні потреби кожної дитини для досягнення оптимальних результатів навчання.

Психологічна підготовка майбутніх учителів-логопедів також є важливим аспектом. Інклюзія часто супроводжується складнощами, такими як високий рівень стресу, відповідальність за результати навчання дитини з особливими освітніми потребами. Важливо навчити студентів керувати своїм емоційним станом, розвивати емпатію та терпіння до дітей, наприклад:

1. Міндфулнес (усвідомленість). Методика, що допомагає студентам розвивати здатність до саморегуляції через практику уваги до своїх думок і емоцій без осуду. Це сприяє зниженню рівня стресу і підвищенню емоційної стійкості.

2. Емоційний інтелект (EQ-тренінги). Спеціальні тренінги спрямовані на розвиток навичок розпізнавання і контролю емоцій, що допомагає студентам краще взаємодіяти з дітьми, зокрема з особливими освітніми потребами.

3. Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ). Використовується для розвитку навичок управління стресом та емоціями через зміну мислення та поведінкових моделей у складних ситуаціях.

4. Ігрові симуляції та рольові ігри. Методика, де студенти можуть через рольову гру моделювати різні стресові ситуації, які можуть виникати в роботі з дітьми з ООП, і навчатися адекватно реагувати.

5. Психодрама та групова терапія. Ці техніки дозволяють студентам пропрацьовувати власні емоції та ситуації з досвіду, що допомагає їм краще розуміти свої реакції та знижувати рівень напруги[68].

Ці методики допомагають студентам-логопедам не лише краще контролювати свій емоційний стан, а й ефективно взаємодіяти з дітьми в умовах інклюзії.

Сучасні цифрові технології відіграють ключову роль у формуванні готовності до роботи в умовах інклюзії. Вчителі-логопеди повинні вміти використовувати спеціалізовані логопедичні програми та інструменти для корекції мовленнєвих порушень, а також адаптувати загальні навчальні матеріали з урахуванням особливостей дитини.

Таким чином, формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії вимагає комплексного підходу, що включає кілька педагогічних умов. Теоретична та практична підготовка забезпечують глибоке розуміння інклюзивної освіти та розвиток професійних компетенцій, необхідних для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Використання сучасних технологій сприяє адаптації навчальних матеріалів та розвитку творчих навичок, а психологічна підготовка допомагає майбутнім фахівцям керувати емоціями, розвивати емпатію і стійкість до стресу. Міждисциплінарна співпраця підвищує ефективність навчального процесу завдяки взаємодії з іншими фахівцями та батьками, що сприяє максимальному розвитку дітей в умовах інклюзивного середовища.

У сучасному суспільстві інклюзивна освіта стає все більш актуальною. Вона передбачає створення рівних можливостей для навчання всіх дітей, незалежно від їх особливих потреб. У цьому контексті підготовка майбутніх учителів-логопедів є

[68] Турубарова А. В., Клочкова Ю. В., Король А. В. Критерії та показники готовності логопедів до роботи з гетерогенними групами дітей. Inclusion and Diversity. 2024. №. 3. С. 77-81.

надзвичайно важливою, оскільки їхня роль полягає в забезпеченні мовленнєвого розвитку та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Тому теоретична модель формування готовності цих фахівців до роботи в умовах інклюзії має включати кілька ключових компонентів.

Першим елементом моделі є якісна теоретична підготовка, що охоплює знання з інклюзивної педагогіки, психології розвитку та корекційної освіти. Студенти повинні вивчати основи інклюзивної освіти, принципи роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями, а також особливості психоемоційного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Це знання є базою для формування професійної компетенції та готовності до реальної практики.

Другим важливим компонентом є практична підготовка. Студенти мають отримати можливість проходити практику в інклюзивних класах та закладах, що працюють за інклюзивними підходами. Це дозволяє їм набути досвіду роботи з дітьми різного віку та з різними потребами, а також навчитися адаптувати навчальні матеріали та методики до індивідуальних особливостей учнів.

Третім аспектом є психологічна готовність до роботи в умовах інклюзії. Участь у тренінгах, семінарах та інших формах психологічної підготовки допоможе студентам розвивати навички управління своїм емоційним станом, формувати емпатію та терпіння. Важливо, щоб майбутні фахівці вміли справлятися зі стресом, адже робота з дітьми з особливими потребами може бути викликом і вимагати значних зусиль.

Четвертим елементом моделі є розвиток навичок міждисциплінарної взаємодії. Майбутні учителі-логопеди повинні вміти працювати в команді з іншими фахівцями, такими як психологи, соціальні педагоги, медичні працівники та асистенти вчителя[69].

[69] Софій Н. З. Організаційно-педагогічні умови інтегрованого супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчальному закладі : автореф. дис. … канд. пед. наук. Київ. 2017. 23 с.

Останнім, але не менш важливим аспектом є впровадження сучасних технологій у навчальний процес. Використання цифрових інструментів, програм для корекції мовлення та інших технологій може значно полегшити навчання дітей з особливими освітніми потребами. Майбутні логопеди повинні бути готові використовувати ці технології у своїй практиці, щоб забезпечити якісне навчання.

З метою підготовки майбутніх учителів-логопедів, які будуть здатні ефективно функціонувати в інклюзивному середовищі, ми визначили теоретичні основи моделі, що формує готовність цих фахівців. Вона передбачає формування компетентного, гнучкого фахівця, здатного вирішувати складні професійні завдання в умовах інклюзивної освіти.

Модель базується на принципах комунікативності, етапності, інтеграції теорії з практикою та розроблена з урахуванням системного, акмеологічного, особистісно-орієнтованого, компетентнісного й технологічного підходів. Ця модель надає емпіричні та теоретичні знання про можливості та наслідки впровадження обґрунтованих експериментальних методик професійної підготовки вчителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії. У моделі представлені взаємозв’язки та складові, такі як мета професійної підготовки, наукові підходи, принципи, методи, педагогічні умови навчання, а також критерії, компоненти, показники та рівні готовності студентів до професійної діяльності, спрямовані на досягнення результату: формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії.

Аналіз наукової літератури та досліджень з професіоналізації особистості дозволив умовно виділити в цій моделі такі основні блоки: цільовий, організаційний, змістово-операційний та оцінний (табл.7).

Таблиця 7

Модель системи педагогічної підготовки майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії [сформовано авторами]

Блоки	Цільовий блок	Організаційний блок	Змістово-операційний блок	Оцінний блок
Зміст	Визначення цілей підготовки фахівців	Структура та організація навчального процесу	Навчальний зміст, методи і технології	Оцінювання готовності та результатів навчання
Мета	Формування готовності до роботи в інклюзії	Оптимізація навчального процесу	Збагачення знань і навичок	Моніторинг та корекція навчального процесу
Складові	Цілі та завдання підготовки	Навчальні плани, програми	Методи навчання, технології	Критерії оцінювання
Педагогічні умови формування	Створення інклюзивного середовища	Гнучкість організації навчального процесу	Використання сучасних методів і технологій навчання	Розробка системи оцінювання
Компоненти готовності	Когнітивний компонент Операційно-діяльнісний компонент Мотиваційний компонент Емоційно-ціннісний компонент			
Рівні готовності				
Роль вчителя	Визначення мети навчання, організація процесу	Координація навчального процесу, моніторинг	Викладання предмету, використання різних методів	Активне використання знань, застосування навичок
Роль учня	Активна участь у навчанні, самостійне навчання	Взаємодія з учителями, участь у групових заняттях	Здійснення оцінювання, аналіз результатів навчання	Самооцінка, зворотній зв'язок з учителем

Представлена в табл. 7 модель системи педагогічної підготовки майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії охоплює всі ключові компоненти навчального процесу. Вона включає визначення цілей, організацію навчання,

методи викладання та оцінювання результатів, що сприяє комплексному підходу до підготовки фахівців. Модель підкреслює важливість інклюзивного середовища, гнучкості процесу та використання сучасних методик навчання. Роль викладача полягає в організації та підтримці процесу навчання, тоді як учень відіграє активну роль у навчанні та самооцінці. Такий підхід забезпечує високу якість підготовки фахівців до роботи в інклюзії.

Цільовий блок у моделі педагогічної підготовки майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії є визначальним етапом, який фокусується на формуванні загальної мети та завдань навчання. Його головною функцією є забезпечення майбутніх фахівців необхідними компетенціями для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. У процесі визначення цілей розглядаються актуальні вимоги інклюзивного освітнього середовища, що дозволяє адаптувати професійні завдання до потреб кожної дитини. Таким чином, цей блок гарантує, що студенти отримають чітке розуміння того, що означає готовність до роботи в умовах інклюзії.

Організаційний блок зосереджений на структурі та організації навчального процесу, яка є ключовою для успішної підготовки майбутніх логопедів. Тут важливою складовою є створення гнучкого та адаптивного навчального середовища, що дає змогу враховувати індивідуальні особливості кожного студента. Координація між викладачем та студентами є важливою для забезпечення ефективності навчання. Вчитель виступає організатором і координатором, який спрямовує навчальний процес, а учень стає активним учасником, співпрацюючи в команді й виконуючи практичні завдання, що відповідають інклюзивним стандартам.

Змістово-операційний блок відповідає за навчальний зміст, методи і технології, що використовуються для підготовки фахівців. Важливою складовою є наповнення навчального процесу актуальними знаннями та навичками, що

дозволяють студентам логопедам розробляти ефективні методики для корекції мовленнєвих порушень у дітей з особливими потребами. Сучасні педагогічні технології, такі як інтерактивні методи навчання та диференційований підхід, дозволяють максимально адаптувати навчальний процес до потреб кожного учня. Студенти отримують практичний досвід через використання цих інструментів, що допомагає краще підготуватися до реальної роботи в інклюзивному середовищі.

Оцінний блок має на меті моніторинг та корекцію навчального процесу, забезпечуючи систематичне оцінювання готовності студентів до роботи в інклюзії. Основна функція цього блоку полягає у визначенні критеріїв оцінювання, що дозволяють адекватно вимірювати рівень знань і навичок студентів. Вчитель, як експерт, активно використовує ці критерії для оцінки навчальних досягнень, в той час як студенти здійснюють самооцінку, що стимулює їх до саморозвитку і вдосконалення. Такий підхід сприяє вдосконаленню навчального процесу, дозволяючи коригувати методи і підходи для досягнення максимальних результатів.

На нашу думку, в даній моделі можна додати ще один важливий блок — «рефлексивно-адаптивний блок». Цей блок забезпечує аналіз і осмислення власної педагогічної діяльності майбутніми вчителями-логопедами, а також їхню здатність адаптуватися до змінних умов роботи в інклюзивному середовищі. Рефлексія сприяє розвитку професійної самосвідомості, що дозволяє педагогам оцінювати власні успіхи та труднощі, шукати шляхи вдосконалення професійної діяльності та впровадження нових методик у навчальний процес.

Про те, рефлексивно-адаптивний блок не додано в модель через акцент на практичних аспектах підготовки, таких як організація процесу, зміст навчання та оцінювання результатів, які є більш конкретними для початкових етапів формування професійної готовності. Модель спрямована на розвиток базових знань, навичок та компетенцій, необхідних для роботи в інклюзії, тоді як рефлексія

вимагає більшого досвіду і може стати окремою фазою після початкової підготовки. Таким чином, рефлексивні процеси розглядаються як подальший етап професійного розвитку.

До моделі готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії слід включити такі компоненти:

1. Когнітивний компонент – знання теоретичних основ інклюзії, методик діагностики та корекції мовленнєвих порушень, правові аспекти інклюзивної освіти.

2. Операційно-діяльнісний компонент – вміння адаптувати навчальні матеріали, застосовувати сучасні освітні технології, розробляти та реалізовувати індивідуальні навчальні плани.

3. Мотиваційний компонент – прагнення до професійного розвитку, зацікавленість у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, внутрішня мотивація до створення інклюзивного середовища.

4. Емоційно-ціннісний компонент – розвиток емпатії, терпіння, стійкості до стресу, готовність до взаємодії з дітьми, батьками та колегами.

5. Рефлексивний компонент – здатність до самоаналізу, оцінювання ефективності власної діяльності та корекції професійних дій.

У моделі готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії можна виділити такі рівні сформованості:

1. Низький рівень – студент володіє лише базовими знаннями про інклюзію, не вміє застосовувати на практиці методи діагностики та корекції, відчуває невпевненість у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

2. Середній рівень – студент демонструє знання основних методів діагностики та корекції, має досвід адаптації навчальних матеріалів, може самостійно вирішувати стандартні професійні завдання, але потребує підтримки в складних випадках.

3. Високий рівень – студент повністю володіє всіма необхідними знаннями та навичками, вміє адаптувати програми та методи для різних дітей, здатний самостійно розробляти і впроваджувати індивідуальні плани навчання, демонструє високий рівень емпатії та професійної рефлексії.

Ці рівні відображають поступове оволодіння професійними компетенціями та готовність до ефективної роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Отже, теоретична модель формування готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії включає комплексний підхід, що об'єднує теоретичну підготовку, практичні навички, психологічну готовність, міждисциплінарну взаємодію та використання сучасних технологій. Реалізація цієї моделі сприятиме формуванню висококваліфікованих фахівців, здатних успішно працювати з дітьми з особливими освітніми потребами та забезпечити їхній повноцінний розвиток у інклюзивному середовищі.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні важливою складовою є впровадження інклюзивної освіти, яка спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних або інших особливостей. У цьому контексті особливу увагу приділяють підготовці майбутніх учителів-логопедів, які повинні бути готовими до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Проведення емпіричного дослідження готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії є необхідним для виявлення існуючих бар'єрів, визначення рівня підготовленості студентів та розробки рекомендацій для вдосконалення навчального процесу. Потреба в такому дослідженні обумовлена швидким розвитком інклюзивної освіти, зростанням кількості дітей з особливими потребами та вимогами до педагогів, які працюють у цих умовах.

Організація емпіричного дослідження включає кілька ключових етапів. *Перший етап* включає визначення мети і завдань дослідження, формування гіпотез, вибір психодіагностичних методик.

Метою емпіричного дослідження є вивчення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії. Дослідження спрямоване на аналіз рівня теоретичної та практичної підготовки студентів, їхніх професійних компетенцій, а також на виявлення факторів, що впливають на формування готовності до інклюзивного навчання.

Об'єктом дослідження є рівень професійної готовності майбутніх вчителів-логопедів.

Концептуальною гіпотезою є припущення, що на рівень готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії впливають емоційні, мотиваційні та особистісні чинники.

Для перевірки висунутої гіпотези та досягнення мети були поставлені такі дослідницькі *завдання:*

1. Виявити ціннісні пріоритети студентів-логопедів та їхній вплив на готовність до роботи в інклюзії.

2. Провести дослідження рівня керованості емоційним збудженням у майбутніх учителів-логопедів та визначити, як цей рівень впливає на їх готовність до роботи в інклюзії.

3. Оцінити, як ставлення педагогів впливає на підготовленість студентів до інклюзивної освіти.

4. Виявити мотиваційні чинники, які стимулюють або стримують студентів у процесі підготовки до роботи в умовах інклюзії.

5. Визначити рівень готовності студентів до інноваційної діяльності в інклюзивній освіті та визначити зв'язок між інноваційною готовністю та успішністю в інклюзивному навчальному процесі.

Другий етап – вибір обгрунтування психодіагностичних методів дослідження відповідно до наведеної мети та завдань дослідження. Для дослідження готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії нами було дібрано психодіагностичний інструментарій, що охоплював два блоки методик. Перший блок містив методики, які дозволяли виявити психологічні особливості майбутніх учителів-логопедів, а другий – методики, за допомогою яких здійснювалася психологічна характеристика змістових аспектів їхньої готовності до професійної діяльності в інклюзивному середовищі.

У першому блоку використано такі методики як «Ціннісні орієнтації» М. Рокича та «Діагностика керованості емоційним збудженням» адаптована методика В. Бойко. Ці методи спрямовані на визначення різних аспектів готовності логопедів до професійної діяльності, таких як ціннісні орієнтації, емпатійні здібності та ставлення до оточуючих, що є важливими складовими їхньої підготовки до роботи в інклюзивних умовах.

У другому блоку були використані такі методики: анкета «Ставлення педагогів до інклюзії» авторства Сайко Х.Я., методика «Мотивації професійної діяльності» К. Земфіра у модифікації А. Реан та власна анкета на виявлення рівня готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Використання цих методик спрямовувалося на визначення ставлення педагогів до інклюзії та педагогічної професії, соціально-психологічних установок, мотивації професійної діяльності та здатності до інновацій, що є важливими аспектами готовності логопедів до роботи в інклюзивному середовищі.

Методика «Ціннісні орієнтації», розроблена М. Рокичем, є психодіагностичним інструментом, який дозволяє виявити систему цінностей

[70] Сайко Х. Я., Шульженко О. Є. Особливості формування професійної компетентності педагогів в умовах включення дітей з аутизмом до агальноосвітнього простору. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: зб. наук. пр. / ред. В. М. Синьов. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 24. Сер. № 19. С. 367-372.

особистості, а також її орієнтації у різних сферах життя. Ця методика була створена з метою глибшого розуміння мотиваційних факторів, які впливають на поведінку та прийняття рішень індивіда.

Методика спрямована на вивчення ціннісних орієнтацій особистості, які визначають її поведінку, ставлення до соціальних норм і цінностей, а також формують основу для вибору професії, соціальних ролей і способу життя.

Методика включає набір запитань, які дозволяють респондентам оцінити свої цінності за різними шкалами, такими як особистісні, соціальні, матеріальні та духовні цінності. Кожна цінність оцінюється за шкалою важливості для особистості.

Респонденти оцінюють різні цінності за ступенем їх значущості у своєму житті. Це дозволяє дослідникам визначити, які цінності є пріоритетними, а які - другорядними для особистості. Таким чином, можна виявити домінуючі ціннісні орієнтації та їх вплив на особистість.

Отримані результати дозволяють проаналізувати ціннісні орієнтації особистості, виявити можливі конфлікти між різними цінностями, а також зрозуміти, як ці цінності впливають на поведінку та рішення особи в соціальному контексті.

Методика «Ціннісні орієнтації» може бути використана в різних сферах, таких як психологія, педагогіка, соціологія, менеджмент. Зокрема, в освітньому процесі вона допомагає педагогам зрозуміти, які цінності мають учні, що, в свою чергу, сприяє більш ефективній організації навчання та виховання.

Методика М. Рокича є потужним інструментом для вивчення ціннісних орієнтацій, що дозволяє глибше зрозуміти мотивацію особистості і її вплив на поведінку. Вона може бути корисною для психологів, педагогів та інших спеціалістів, які працюють з людьми, оскільки допомагає виявити їх ціннісні

пріоритети та адаптувати підхід до навчання або консультування відповідно до індивідуальних потреб.

Методика «Діагностика керованості емоційним збудженням», адаптована В. Бойко, є важливим інструментом для вивчення емоційної сфери особистості, зокрема в контексті професійної підготовки, зокрема для майбутніх учителів-логопедів. Дана методика дозволяє визначити, як особа здатна управляти своїми емоціями в стресових ситуаціях, що є надзвичайно актуальним у умовах інклюзивного навчання.

Методика спрямована на вивчення рівня керованості емоційним збудженням, що є критично важливим для педагогічної діяльності. Успішна діяльність вчителя-логопеда вимагає вміння контролювати свої емоції, адаптуватися до різних умов навчання та підтримувати емоційний клімат у класі.

Методика складається з набору ситуаційних завдань, які відображають різні аспекти емоційного збудження та стресу. Респонденти оцінюють свою реакцію на різні емоційні ситуації, а також свої способи управління емоціями.

За результатами діагностики можна визначити, наскільки респонденти здатні контролювати свої емоції, що дозволяє виявити як позитивні, так і негативні аспекти емоційного реагування. Важливо також виявити стратегії, які використовують респонденти для подолання емоційного збудження.

Результати аналізу дозволяють виявити рівень керованості емоцій, що може бути поділений на різні категорії (високий, середній, низький). Це дає змогу оцінити готовність майбутніх учителів-логопедів до професійної діяльності, зокрема в умовах інклюзії.

Вплив рівня керованості емоцій на готовність до роботи в інклюзії полягає в наступному.

1. Емоційна стабільність. Високий рівень керованості емоційним збудженням забезпечує емоційну стабільність, що є необхідною умовою для ефективної роботи

в інклюзивному середовищі. Учитель-логопед, який здатний контролювати свої емоції, краще справляється з викликами, які виникають при навчанні дітей з особливими потребами.

2. Комунікаційні навички. Керованість емоцій безпосередньо впливає на комунікаційні навички вчителя. Емоційно стійкий педагог здатний створити позитивну атмосферу навчання, яка сприяє більшій відкритості учнів та їх готовності до співпраці.

3. Стратегії навчання. Учителі з високим рівнем емоційної керованості здатні ефективніше адаптувати свої методи навчання до індивідуальних потреб учнів, що є критично важливим у контексті інклюзивної освіти.

4. Професійна стійкість. Емоційно стійкі педагоги менш схильні до професійного вигорання, що дозволяє їм залишатися вмотивованими та ефективними протягом тривалого часу.

Методика «Діагностика керованості емоційним збудженням» є важливим інструментом для вивчення емоційної готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в інклюзії. Вона дозволяє виявити не лише рівень емоційної стійкості, а й способи управління емоціями, що є критично важливими для успішної педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки програм підготовки, спрямованих на підвищення емоційної компетентності майбутніх педагогів.

Методика опитувальника «Ставлення педагогів до інклюзії», розроблена Х.Я. Сайко, є інструментом для дослідження ставлення вчителів до інклюзивної освіти. Ця методика дозволяє оцінити готовність педагогів працювати в умовах інклюзії та їхнє розуміння важливості інклюзивного навчання.

Мета дослідження: визначити ставлення педагогів до інклюзивної освіти, їхні переконання та готовність до роботи з дітьми з особливими потребами. Виявити фактори, що впливають на позитивне або негативне ставлення до інклюзії.

Опитувальник складається з набору тверджень, які респонденти оцінюють за шкалою Лікерта (наприклад, від «повністю не згоден» до «повністю згоден»). Твердження охоплюють різні аспекти інклюзивної освіти, такі як переваги інклюзії, виклики, з якими стикаються педагоги, і необхідність підготовки.

Ключові аспекти, що досліджуються:

переконання педагогів (включає їхні погляди на ефективність інклюзивного навчання та його вплив на розвиток всіх учнів);

професійна підготовка: Визначає, наскільки педагоги вважають, що їхня підготовка забезпечує їм необхідні знання і навички для роботи в інклюзивному середовищі;

соціальні і емоційні аспекти (вивчає, як педагоги сприймають учнів з особливими потребами і які емоції вони відчувають при взаємодії з ними).

Опитувальник може використовуватися для проведення анкетування серед педагогів, що дозволяє зібрати дані про їх ставлення до інклюзії. Результати можуть бути оброблені за допомогою статистичних методів для виявлення загальних тенденцій і кореляцій.

Методика дає змогу виявити потреби педагогів у підготовці до роботи в інклюзії, що може слугувати основою для розробки тренінгів та програм професійного розвитку. Вона допомагає виявити бар'єри, які заважають педагогам ефективно працювати в інклюзивному середовищі, та розробити рекомендації для їх подолання.

Методика опитувальника «Ставлення педагогів до інклюзії» є цінним інструментом для дослідження готовності педагогів до роботи в умовах інклюзії. Вона дозволяє отримати глибоке розуміння ставлення вчителів до інклюзивної освіти, що є необхідним для вдосконалення педагогічної підготовки та підтримки ефективної роботи в інклюзивних класах. Результати, отримані за допомогою цього

опитувальника, можуть суттєво вплинути на подальші дослідження та практичні заходи в сфері освіти.

Методика «Мотивації професійної діяльності», розроблена К. Земфір та модифікована А. Реаном, є інструментом для вивчення мотиваційних чинників, що впливають на професійну підготовку студентів, зокрема в контексті роботи в умовах інклюзії. Ця методика дозволяє визначити, які фактори стимулюють або стримують студентів у процесі їх навчання та розвитку професійних навичок.

Мета дослідження: виявити мотиваційні чинники, що впливають на готовність студентів до професійної діяльності в інклюзивному середовищі. Дослідити, як різні види мотивації (внутрішня, зовнішня, соціальна) впливають на процес навчання та підготовки до роботи з дітьми з особливими потребами.

Методика складається з набору запитань або тверджень, які оцінюються за шкалою Лікерта, що дозволяє респондентам висловлювати свою згоду або незгоду. Твердження охоплюють різні аспекти мотивації, включаючи інтерес до професії, прагнення допомагати дітям з особливими потребами, а також рівень впевненості у власних силах та знаннях.

Ключові аспекти, що досліджуються:

внутрішня мотивація (стосунки до професії, бажання навчатися та вдосконалювати свої навички);

зовнішня мотивація (вплив зовнішніх факторів, таких як підтримка з боку викладачів, батьків та однолітків);

соціальна мотивація (бажання працювати в інклюзивному середовищі, допомагати іншим і реалізувати свій потенціал у соціальній сфері).

Методика може використовуватися для проведення анкетування серед студентів, що дозволяє зібрати дані про їх мотиваційні чинники. Результати можуть бути оброблені за допомогою статистичних методів для виявлення зв'язків між мотивацією та готовністю до роботи в інклюзії.

Методика дає змогу виявити основні мотиви, які впливають на студентів, і визначити бар'єри, що перешкоджають їхньому успішному навчанню та підготовці. Вона може слугувати основою для розробки програм підтримки та розвитку мотивації у студентів, що прагнуть працювати в інклюзивному середовищі.

Методика «Мотивації професійної діяльності» у модифікації А. Реана є цінним інструментом для вивчення мотиваційних чинників, що впливають на підготовку студентів до роботи в умовах інклюзії. Вона дозволяє отримати глибоке розуміння як позитивних, так і негативних аспектів мотивації, що є необхідним для вдосконалення освітнього процесу та підтримки студентів у їхньому професійному розвитку. Результати, отримані за допомогою цієї методики, можуть мати значний вплив на подальші дослідження і практичні заходи в освітній сфері.

Власна анкета «Чи готові Ви до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти?» має на меті дослідити рівень готовності майбутніх учителів-логопедів до впровадження інновацій у навчальний процес, особливо в контексті роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Анкета складається з шести запитань, на які респонденти повинні відповісти, вибравши один з варіантів: «так» або «ні». Це спрощує процес відповідей і дозволяє легко проаналізувати отримані дані.

Загалом, анкета є важливим інструментом для визначення готовності студентів до інноваційної діяльності в умовах інклюзії. Аналіз отриманих даних дозволить виявити ключові фактори, що впливають на успішність у інклюзивному навчальному процесі, а також допоможе розробити рекомендації для підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів-логопедів.

Третій етап – формування вибірки дослідження та опрацювання результатів. У дослідженні взяли участь 84 особи – студенти спеціальності «Логопедія».

Обробка результатів дослідження відбувалась за допомогою коефіцієнту кореляції (Пірсона) аналізу для встановлення зв’язку між показниками.

Тривалість дослідження – вересень-жовтень 2024 року.

Емпіричне дослідження спрямоване на вивчення рівня сформованості готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії, що є ключовим компонентом сучасної педагогічної освіти. Отримані результати дозволяють визначити основні аспекти, які потребують розвитку та вдосконалення в професійній підготовці. Це підкреслює важливість системного підходу до формування інклюзивної компетентності логопедів.

Результати дослідження ціннісних орієнтацій (за опитувальником «Ціннісні орієнтації» Рокича М.) наведено в табл.8 та виявлено, що майбутні вчителі-логопеди обох статей цінують щастя в особистому житті, досягнення в праці та здоров'я найвище серед усіх термінальних цінностей.

Чоловіки трохи більше цінують активне життя, творчість та безпеку, а жінки - матеріальну забезпеченість та родинний добробут. Щодо інструментальних цінностей, майбутні вчителі-логопеди обох статей цінують розумність, активність, незалежність, упевненість у собі, товариськість та прощення найвище. Чоловіки трохи більше цінують сміливість, а жінки - уяву.

Таблиця 8

Результати дослідження ціннісних орієнтації майбутніх вчителів-логопедів за методикою «Ціннісних орієнтацій» (автсорства Рокича М.)

Цінність	Чоловіки (n = 12)	Жінки (n = 72)	Загалом (n = 84)
Термінальні цінності:			
1. Здоров'я (З)	4,2	4,5	4,35
2. Активне життя (АЖ)	3,8	3,9	3,85
3. Щастя в особистому житті (ЩО)	4,7	4,8	4,75
4. Матеріальна забезпеченість (МЗ)	3,9	3,7	3,8
5. Родинний добробут (РД)	4,6	4,5	4,55
6. Соціальний статус (СС)	3,2	3,0	3,1
7. Досягнення в праці (ДП)	4,8	4,6	4,7
8. Пізнання (П)	3,6	3,5	3,55
9. Творчість (Т)	4,3	4,1	4,2
10. Безпека (Б)	3,4	3,6	3,5

Інструментальні цінності:			
11. Розумність (Р)	4,5	4,4	4,45
12. Активність (А)	4,1	4,2	4,15
13. Широта поглядів (ШП)	3,8	3,7	3,75
14. Упевненість у собі (УС)	4,2	4,1	4,15
15. Уява (У)	4,0	4,2	4,1
16. Незалежність (Н)	4,4	4,3	4,35
17. Сміливість (С)	3,9	3,8	3,85
18. Стриманість (СТ)	3,5	3,6	3,55
19. Прощення (ПР)	4,1	4,2	4,15
20. Товариськість (Тв)	4,6	4,5	4,55

Розуміння власних цінностей спрощує процес прийняття рішень, як в особистому житті, так і в професійній сфері. Людина може робити вибір, що узгоджується з її найважливішими принципами та переконаннями, що веде до більшої задоволеності та менших внутрішніх конфліктів. Рейтинг цінностей наведено на рис.10.

Згідно рис.10 аналіз рейтингу цінностей майбутніх учителів-логопедів виявив, що найважливішими термінальними цінностями є «Щастя в особистому житті» (7 відповідей) та «Досягнення в праці» (7 відповідей), що свідчить про значущість особистого та професійного благополуччя для респондентів. Серед інструментальних цінностей на перше місце виходять «Розумність» та «Активність» (по 5 відповідей кожна), що підкреслює прагнення до інтелектуального розвитку та активності у своїй професії. Порівняно низький рейтинг таких цінностей, як «Соціальний статус» та «Стриманість,» вказує на менш виражене прагнення до високого статусу чи стриманості в поведінці, що може бути пов’язано з особливостями професійної діяльності логопедів.

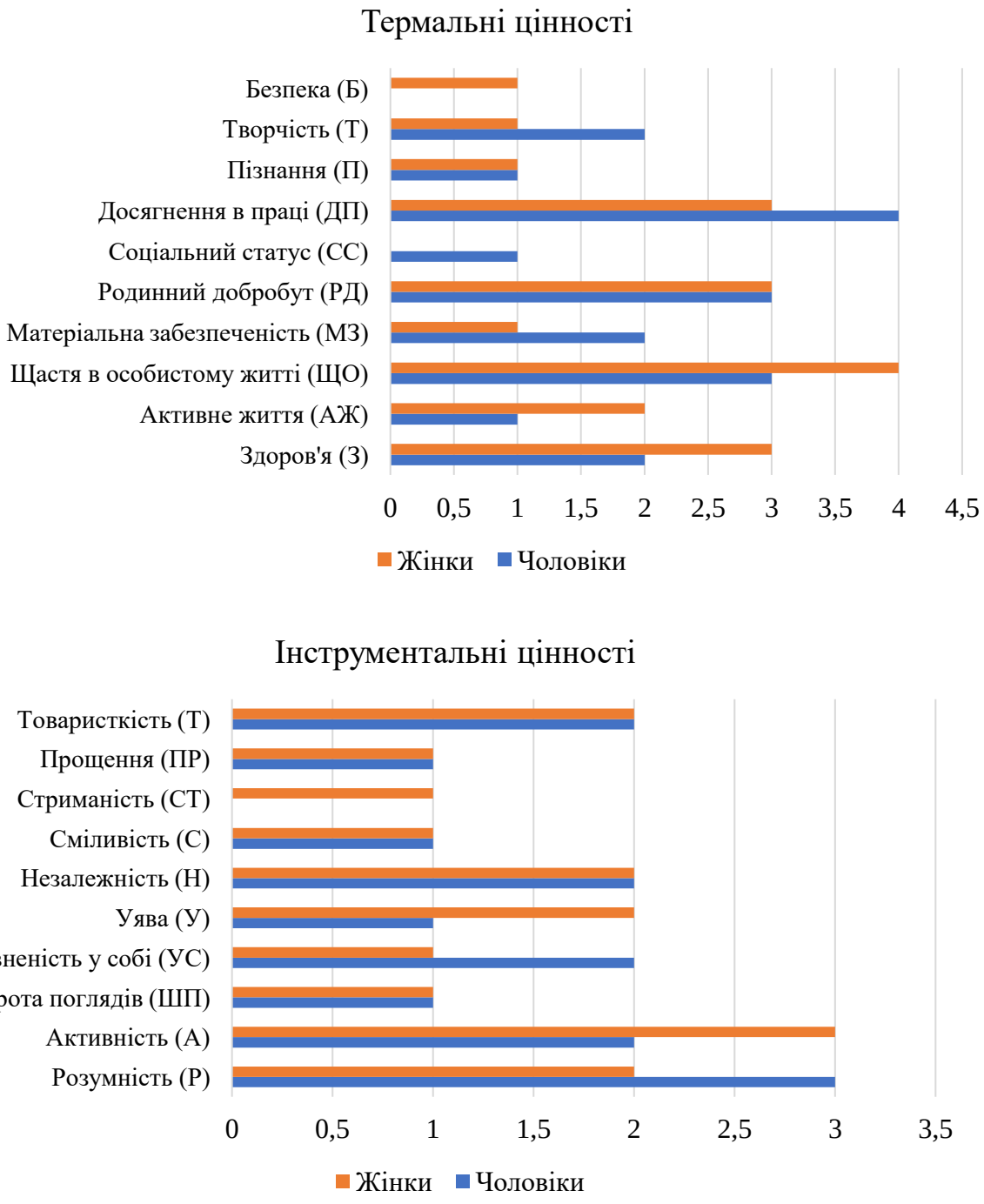

Рисунок 10. Рейтинг цінностей майбутніх вчителів-логопедів за методикою «Ціннісних орієнтацій» (М. Рокича)

Кореляційний аналіз виявив низку важливих зв'язків між термінальними і інструментальними цінностями вчителів-логопедів. Найсильніша позитивна

кореляція (0,64) була виявлена між цінностями «Розумність» та «Упевненість у собі», що вказує на взаємозв'язок інтелектуальних та емоційних якостей, важливих для педагогічної діяльності. Також значущим є зв'язок між цінностями «Матеріальна забезпеченість» та «Безпека» (0,44), що свідчить про важливість стабільності та впевненості в майбутньому. Натомість негативні кореляції, такі як між «Прощення» та «Щастя в особистому житті» (-0,48), можуть свідчити про внутрішні суперечності у пріоритетах, які потребують додаткової уваги в рамках формування професійної готовності в умовах інклюзії.

У сучасних умовах інклюзивного навчання особливо важливою є здатність майбутніх учителів-логопедів ефективно керувати емоціями, оскільки вони часто стикаються з викликами емоційного напруження під час роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби. Первинні результати дослідження наведено в Додатку З, узагальнені результати дослідження відображено в табл.9.

Таблиця 9

Результати дослідження рівня керованості емоційним збудженням за методикою Бойко В.

Категорія	Питання	Чоловіки (n = 12)	Жінки (n = 72)	Загалом (n = 84)
Емоційна імпульсивність	Висловлення думок без вибору слів	2	10	72
	Швидке почуття злості	1	10	11
Контроль агресії	Можливість фізичної агресії	0	0	0
	Грубий відгук на зневажливе ставлення	1	6	7
Образливість і хвилювання	Образливість через дрібниці	2	6	8
	Хвилювання перед важливою подією	3	20	23
Емоційний контроль	Висловлення під впливом емоцій з подальшим жалем	2	10	12
	Контроль дій у поганому настрої	3	10	13

На основі результатів дослідження рівня керованості емоційним збудженням за методикою В. Бойко можна зробити такі висновки:

1. Емоційна імпульсивність. У цілому 5 респондентів (2 чоловіків і 20 жінок) підтвердили, що зазвичай висловлюють думки, не замислюючись над вибором слів. Це вказує на певну схильність до імпульсивної комунікації, зізналися, що швидко починають злитися. Це свідчить про деяку схильність до емоційної реактивності.

2. Контроль агресії. Ніхто з респондентів не підтвердив можливість підняти руку на людину, яка їх ображає (0 балів), що свідчить про високий рівень контролю над фізичною агресією. Частина респондентів зізналися, що можуть грубо відповісти, якщо до них ставляться зневажливо.

3. Образливість і хвилювання. Легко ображаються через дрібниці, що свідчить про високу емоційну чутливість, сильно хвилюються перед важливими подіями, що вказує на високу емоційну напруженість у відповідальних ситуаціях.

4. Емоційний контроль. Можуть висловитися під впливом емоцій, а потім пожалкувати, що вказує на деякі труднощі з контролем емоційних висловлювань, підтвердили, що контролюють свої дії у поганому настрої, що свідчить про певний рівень самоконтролю.

На основі аналізу відповідей на питання за методикою Бойко В. щодо рівня керованості емоційним збудженням серед майбутніх вчителів-логопедів, можна зробити наступні висновки:

1. Низький рівень емоційної імпульсивності (0-2 відповіді «так»). Це свідчить про те, що ці респонденти мають високий рівень контролю над своїми емоціями і рідко допускають імпульсивні реакції.

2. Середній рівень емоційної імпульсивності (3-5 відповідей «так»). Це вказує на те, що ці респонденти мають помірний рівень емоційної реактивності та здатні в певних ситуаціях проявляти імпульсивність, але загалом контролюють свої емоції.

3. Високий рівень емоційної імпульсивності (6-8 відповідей «так»). Це свідчить про те, що ці респонденти мають значні труднощі з контролем своїх емоцій і можуть часто проявляти імпульсивні реакції.

Більшість респондентів (77 з 84) мають низький або середній рівень емоційної імпульсивності, що вказує на їхню здатність контролювати свої емоції в більшості ситуацій. 29% демонструють високий рівень емоційної імпульсивності, що може свідчити про необхідність спеціальної підготовки з розвитку навичок емоційного самоконтролю. З точки зору гендерного розподілу, спостерігається приблизно рівний розподіл рівнів емоційної імпульсивності між чоловіками та жінками, що свідчить про відсутність значних гендерних відмінностей у цій сфері.

Використаємо кореляційний аналіз для встановлення зв'язків між різними аспектами емоційної імпульсивності, контролю агресії, образливості та емоційного контролю для оцінки особливостей керованості емоціями, табл.8.

Згідно з отриманими даними, високі кореляційні значення між різними аспектами керованості емоційним збудженням свідчать про сильні зв’язки між показниками. Зокрема, висловлення думок без вибору слів тісно корелює з більшістю інших аспектів, особливо з образливістю через дрібниці (0,96) та висловленням під впливом емоцій з подальшим жалем (0,97). Це може вказувати на загальну емоційну імпульсивність.

Швидке почуття злості має високу кореляцію з грубим відгуком на зневажливе ставлення (0,94) та контролем дій у поганому настрої (0,96), що свідчить про схильність до швидкої реакції на подразники.

Контроль агресії у вигляді можливості фізичної агресії показує меншу кореляцію з іншими показниками (найвища - з контролем дій у поганому настрої, 0,99), що свідчить про деяку незалежність фізичних проявів агресії від вербальних аспектів.

Таблиця 10

Встановлення зв'язків між різними аспектами керованості емоційним збудженням

	Висловлення думок без вибору слів	Швидке почуття злості	Можливість фізичної агресії	Грубий відгук на зневажливе ставлення	Образливість через дрібниці	Хвилювання перед важливою подією	Висловлення під впливом емоцій з подальшим жалем	Контроль дій у поганому настрої	Всього
Висловлення думок без вибору слів	1								
Швидке почуття злості	0,90	1,00							
Можливість фізичної агресії	0,87	0,83	1,00						
Грубий відгук на зневажливе ставлення	0,91	0,94	0,76	1,00					
Образливість через дрібниці	0,96	0,91	0,91	0,94	1,00				
Хвилювання перед важливою подією	0,95	0,92	0,67	0,93	0,93	1,00			
Висловлення під впливом емоцій з подальшим жалем	0,97	0,92	0,88	0,92	0,95	0,95	1,00		
Контроль дій у поганому настрої	0,93	0,96	0,99	0,94	0,96	0,95	0,95	1,00	
Всього	0,97	0,96	0,93	0,96	0,98	0,97	0,98	0,98	1,00

Емоційний контроль, зокрема висловлення під впливом емоцій, має високий взаємозв’язок з контролем дій у поганому настрої (0,95), що вказує на зв'язок між здатністю контролювати дії та емоції в несприятливих ситуаціях.

Отже, дослідження демонструє, що такі аспекти, як емоційна імпульсивність, образливість, контроль емоцій та дій, є тісно взаємопов'язаними, що вказує на системність емоційної поведінки й складність управління емоційним збудженням.

Наступним етапом дослідження оцінка рівня прийняття та готовності майбутніх учителів-логопедів працювати в умовах інклюзивного навчання. (опитувальник «Ставлення педагогів до інклюзії» авторства Сайко Х.Я.).

Таблиця 11

Результати дослідження ставлення майбутніх учителів-логопедів до інклюзії за категоріями за опитувальником «Ставлення педагогів до інклюзії» авторства Сайко Х.Я.

Категорії	Чоловіки (n=12)	Жінки (n=72)
1. Ставлення до інклюзії		
Позитивне ставлення до ідеї інклюзивної освіти	10	61
Негативне ставлення до ідеї інклюзивної освіти	2	11
2. Переконання в користі інклюзивної освіти		
Вважають інклюзію важливою для розвитку всіх дітей	9	60
Не впевнені в ефективності інклюзії	3	12
3. Професійна підготовка		
Відчувають себе підготовленими для роботи з дітьми з особливими потребами	5	54
Вважають, що потрібно більше підготовки	7	18
4. Соціальні та емоційні аспекти		
Готові працювати в команді з іншими фахівцями	10	59
Переживають труднощі при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	4	15
Вважають важливими особисті якості (терпіння, емпатія) для роботи з дітьми з особливими потребами	11	72

Результати дослідження ставлення майбутніх учителів-логопедів до інклюзії, отримані за допомогою опитувальника «Ставлення педагогів до інклюзії» (автор Сайко Х.Я.), показали загалом позитивне ставлення до інклюзивної освіти серед респондентів, як чоловіків, так і жінок.

1. Ставлення до інклюзії: Більшість респондентів мають позитивне ставлення до ідеї інклюзивної освіти. Лише 13 особи висловили негативне ставлення, що свідчить про значну підтримку інклюзії серед майбутніх учителів-логопедів.

2. Переконання в користі інклюзивної освіти: більшість вважають інклюзію важливою для розвитку всіх дітей, тоді як 15 осіб не впевнені в її ефективності. Це свідчить про загальну переконаність у позитивному впливі інклюзивної освіти на розвиток дітей, але існує певна частка сумнівів, особливо серед чоловіків.

3. Професійна підготовка: респонденти зазначили, що відчувають потребу в додатковій підготовці для роботи з дітьми з особливими потребами. Це вказує на недостатню професійну готовність до роботи в інклюзивному середовищі, що підкреслює важливість подальшого навчання та тренінгів для майбутніх педагогів.

4. Соціальні та емоційні аспекти: переважна більшість готові працювати в команді з іншими фахівцями, що свідчить про бажання співпрацювати в рамках інклюзивної освіти. Однак 19 респондентів (4 чоловіки та 15 жінок) переживають труднощі при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, що може бути пов'язано з недостатньою підготовкою та досвідом у цій сфері.

Загалом, результати дослідження демонструють високий рівень позитивного ставлення до інклюзії серед майбутніх учителів-логопедів, хоча також є потреба в додатковій професійній підготовці, особливо в аспектах соціальних і емоційних викликів роботи з дітьми з особливими потребами (рис. 11).

Рисунок 11. Загальне ставлення майбутніх учителів-логопедів до інклюзивної освіти, %

Загальне ставлення майбутніх учителів-логопедів до інклюзії є переважно позитивним, оскільки 75% респондентів підтримують ідею інклюзивної освіти. Лише 8,3% висловили негативне ставлення, що вказує на невеликий відсоток сумнівів щодо ефективності інклюзії. 16,7% респондентів залишилися нейтральними, що може свідчити про необхідність додаткової інформації або досвіду в цій сфері. Загалом, більшість учасників готові до роботи в інклюзивному середовищі, що є важливим для подальшого розвитку цієї освітньої моделі.

Загалом, дослідження свідчить про позитивне ставлення педагогів до інклюзивної освіти, але водночас вказує на необхідність підготовки та підтримки для ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Відобразимо в табл.12 результати кореляційного аналізу встановлення взаємозв'язку між ставленням до інклюзії та іншими факторами.

З таблиці видно, що існує високий рівень позитивного кореляційного зв'язку між ставленням до інклюзії та іншими факторами, що визначають готовність педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти. Найвищу кореляцію можна спостерігати між ставленням до інклюзії та переконанням в користі інклюзії (коефіцієнт кореляції = 0,99), що свідчить про тісний взаємозв'язок між позитивним ставленням до інклюзії та переконанням у її користі для розвитку всіх дітей.

Також є дуже сильна кореляція між ставленням до інклюзії та професійною підготовкою (коефіцієнт = 0,98), що вказує на те, що педагоги, які позитивно ставляться до інклюзії, частіше мають відчуття готовності працювати з дітьми з

особливими потребами. Готовність до роботи в команді також демонструє високу кореляцію з іншими факторами (коефіцієнт кореляції = 1,00), що підтверджує важливість командної взаємодії для успішної інклюзії.

Таблиця 12

Встановлення зв'язку між ставленням до інклюзії та іншими факторами

	Ставлення до інклюзії (Позитивне = 1, Негативне = 0)	Переконання в користі інклюзії (Важливе = 1, Неважливе = 0)	Професійна підготовка (Готовий = 1, Не готовий = 0)	Готовність до роботи в команді (Готовий = 1, Не готовий = 0)	Труднощі в роботі з дітьми з особливими потребами (Переживають = 1, Не переживають = 0)	Особисті якості для роботи (Терпіння, емпатія важливі = 1, Не важливі = 0)	Всього
Ставлення до інклюзії (Позитивне = 1, Негативне = 0)	1						
Переконання в користі інклюзії (Важливе = 1, Неважливе = 0)	0,99	1					
Професійна підготовка (Готовий = 1, Не готовий = 0)	0,98	0,99	1,00				
Готовність до роботи в команді (Готовий = 1, Не готовий = 0)	0,98	1,00	1,00	1,00			
Труднощі в роботі з дітьми з особливими потребами (Переживають = 1, Не переживають = 0)	0,97	0,97	0,97	0,97	1,00		
Особисті якості для роботи (Терпіння, емпатія важливі = 1, Не важливі = 0)	0,99	0,99	0,99	0,99	0,98	1,00	
Всього	0,99	1,00	1,00	1,00	0,98	1,00	1

Щодо труднощів у роботі з дітьми з особливими потребами, то цей фактор має менш сильну, але все ж суттєву кореляцію з іншими показниками (коефіцієнт = 0,97-0,98), що вказує на те, що педагоги, які відчувають труднощі у роботі з такими дітьми, мають певні складнощі й у інших аспектах професійної діяльності в інклюзивному середовищі.

Найсильніша кореляція також спостерігається між особистими якостями педагогів (терпіння, емпатія) і іншими показниками, що підкреслює важливість цих характеристик для успішної реалізації інклюзії в освіті. Високий коефіцієнт кореляції (1,00) між готовністю працювати в команді, переконаннями в користі інклюзії та іншими факторами свідчить про комплексний підхід до інклюзивної освіти, де важливими є як професійні, так і особистісні характеристики педагогів.

Загалом, результати вказують на сильний взаємозв'язок між ставленням до інклюзії та різними аспектами професійної підготовки та готовності до роботи в інклюзивному середовищі.

Далі необхідно визначити рівень професійної мотивації майбутніх учителів-логопедів, що є важливим чинником у підготовці педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Систематизовані дані наведено на рис.12.

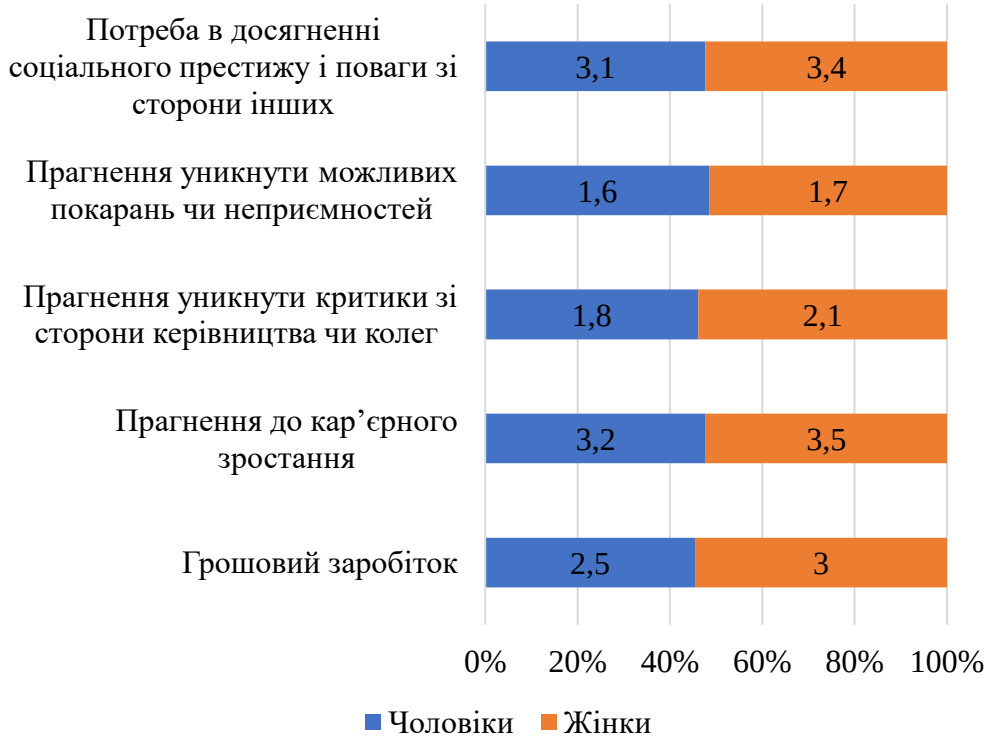

Рисунок 12. Результати дослідження мотивації професійної діяльності майбутніх вчителів-логопедів

За результатами дослідження мотивації професійної діляьності (методика «Мотивації професійної діяльності» Земфіра К. у модифікації Реан А.) виявлено, що майбутні вчителі-логопеди, як чоловіки, так і жінки, надають більшість значущості прагненню до кар'єрного зростання та потребі в досягненні соціального престижу, відводячи меншу увагу грошовому заробітку та уникненню критики або покарань.

Для чоловіків, грошовий заробіток має середню важливість на рівні 2,5, що може вказувати на меншу акцентуацію уваги на фінансових стимулах. Водночас, прагнення до кар'єрного зростання займає високу позицію з середнім значенням 3,2, що може свідчити про високий рівень амбіційності та мотивації до професійного розвитку. Для жінок, прагнення до кар'єрного зростання також є важливим, з

середнім значенням 3,5, що може вказувати на схожість у мотиваційних факторах. Однак, прагнення до соціального престижу та поваги має ще вище значення, з середнім значенням 3,4, що свідчить про високу важливість визнання та соціального статусу для цієї групи.

Відобразимо в табл.13 результати кореляційного аналізу. У результаті кореляційного аналізу мотиваційних чинників для майбутніх вчителів-логопедів встановлено кілька важливих зв'язків. Найбільший позитивний кореляційний зв'язок спостерігається між грошовим заробітком та потребою в досягненні соціального престижу і поваги (r = 0,89), що вказує на високу взаємозалежність цих мотивів. Також виявлений сильний зв'язок між прагненням до кар'єрного зростання та грошовим заробітком (r = 0,81), а також між прагненням уникнути критики та грошовим заробітком (r = 0,87). Менший, але все ж суттєвий зв'язок виявлений між прагненням до кар'єрного зростання і потребою в досягненні соціального престижу (r = 0,83). Прагнення уникнути можливих покарань має слабший кореляційний зв'язок з іншими чинниками, зокрема, цей зв'язок з грошовим заробітком (r = 0,34) та соціальним престижем (r = 0,27) є відносно низьким.

Наступний етап емпіричного дослідження передбачає виявлення рівня готовності майбутніх учителів-логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Цей етап має на меті оцінити, наскільки здатні педагоги впроваджувати новітні методики та технології в навчальний процес, враховуючи потреби дітей з особливими освітніми потребами. Збір та аналіз даних допоможуть визначити рівень професійної підготовленості та мотивації педагогів до адаптації інновацій у сфері інклюзивної освіти.

Таблиця 13

Встановлення зв’язку між рівнем мотивації та мотиваційними чинниками

	Грошовий заробіток	Прагнення до кар’єрного зростання	Прагнення уникнути критики зі сторони керівництва чи колег	Прагнення уникнути можливих покарань чи неприємностей	Потреба в досягненні соціального престижу і поваги зі сторони інших
Грошовий заробіток	1				
Прагнення до кар’єрного зростання	0,81	1,00			
Прагнення уникнути критики зі сторони керівництва чи колег	0,87	0,56	1,00		
Прагнення уникнути можливих покарань чи неприємностей	0,34	0,25	0,51	1,00	
Потреба в досягненні соціального престижу і поваги зі сторони інших	0,89	0,83	0,75	0,27	1

За результатами дослідження готовності вчителів-логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзії виявлено, що середня готовність до інноваційної діяльності у чоловіків та жінок майже однакова і складає 0,72 для чоловіків і 0,75 для жінок, з загальним середнім рівнем 0,74. Щодо конкретних аспектів інноваційної діяльності, у більшості випадків вчителі-логопеди демонструють середній рівень готовності, проте є певна кількість осіб з високим рівнем готовності до використання інноваційних практик на батьківських зборах та перервах в інклюзивному класі (рис. 13).

Більшість вчителів-логопедів (74%) мають середній рівень готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзії. Це свідчить про те, що вони розуміють важливість інклюзивної освіти, готові до співпраці з іншими фахівцями та відкриті до нових методів роботи.

Існує гендерна різниця в рівні готовності вчителів-логопедів до інноваційної діяльності. Жінки мають трохи вищий рівень готовності, ніж чоловіки.

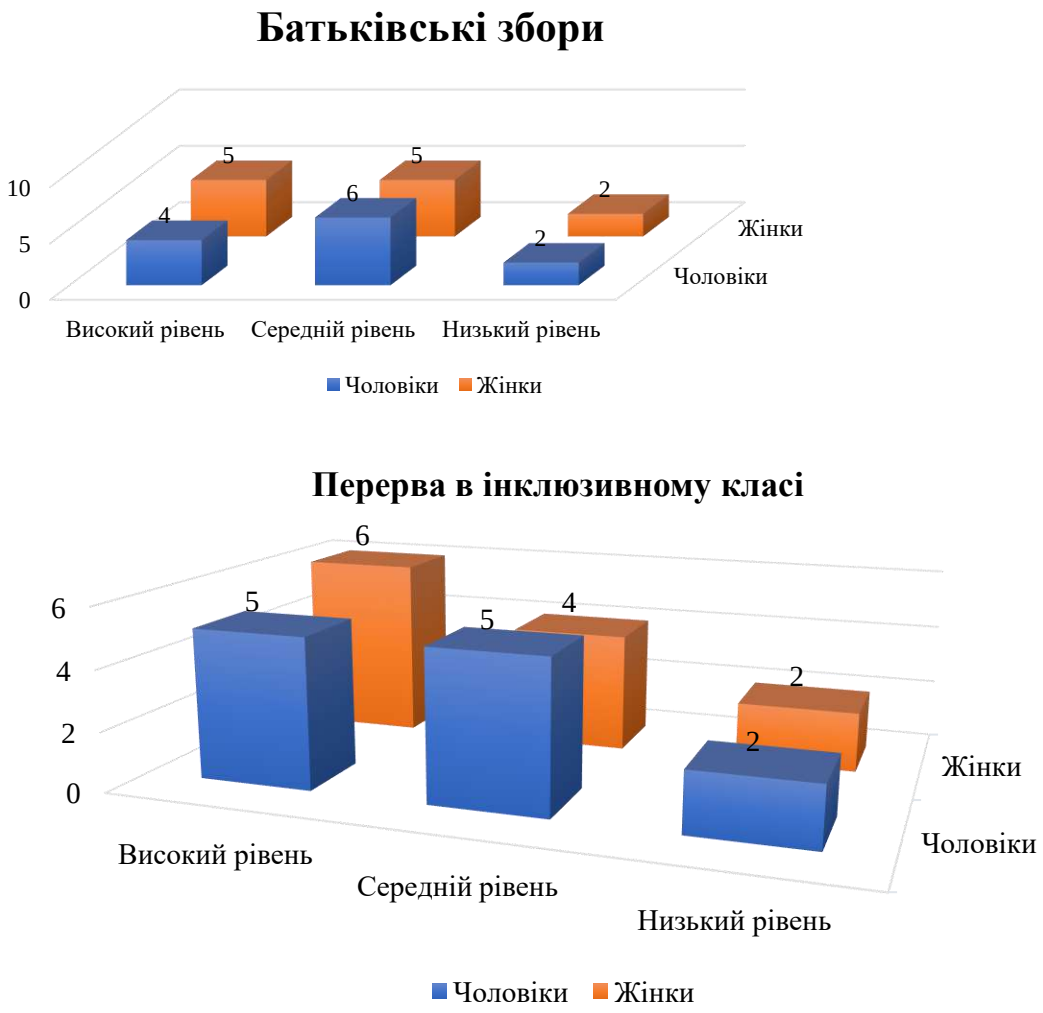

Рисунок 13. Рівень готовності вчителів-логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзії

Вчителі-логопеди мають певні труднощі з розв'язанням проблемних ситуацій, які виникають в умовах інклюзивної освіти. Їм не завжди вистачає знань, досвіду та

впевненості для того, щоб ефективно взаємодіяти з усіма учасниками навчального процесу. Результати кореляційного аналізу показали високу позитивну кореляцію між різними аспектами готовності до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Найвищий кореляційний зв'язок спостерігається між готовністю адаптувати методи навчання та впевненістю у знаннях (коефіцієнт 0,98), а також між готовністю до безперервного професійного розвитку та здатністю швидко адаптуватися до змін (коефіцієнт 0,99). Усі показники мають високий рівень взаємозв’язку (більше 0,95), що свідчить про узгодженість різних компонентів мотивації та готовності до інноваційної діяльності.

Результати емпіричного дослідження готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії свідчать про їх позитивне ставлення до інклюзивної освіти та відкритість до інноваційних методів. Майбутні педагоги віддають пріоритет таким цінностям, як щастя, здоров’я, та досягнення в роботі, що є важливими для їхнього професійного розвитку. При цьому чоловіки більше цінують активне життя і творчість, тоді як жінки надають перевагу матеріальній забезпеченості та родинному добробуту. У професійній мотивації майбутні логопеди фокусуються на кар'єрному зростанні та соціальному визнанні, менше звертаючи увагу на фінансові стимули.

У сфері емоційного контролю виявлено деякі труднощі, зокрема, схильність до емоційної імпульсивності, що може потребувати розвитку навичок управління емоціями. З іншого боку, більшість майбутніх учителів висловили готовність працювати в команді та визнали значення особистих якостей, таких як терпіння і емпатія, що є важливими для роботи в інклюзивному середовищі.

Середній рівень готовності до інноваційної діяльності (0,74) свідчить про їхню базову підготовленість, з дещо вищим рівнем серед жінок. Водночас частина респондентів демонструє високий рівень готовності у виконанні практичних

завдань, що підкреслює їхню спроможність і прагнення до професійного розвитку в умовах інклюзії.

Для підвищення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в інклюзивному середовищі пропонуємо методику, що включає три основні блоки: мотиваційний, когнітивний та практичний. Ця методика спрямована на всебічний розвиток професійних та особистих якостей майбутніх фахівців, забезпечуючи готовність до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзії (табл. 14).

Таблиця 14

Формування та підвищення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії [розроблено авторами]

Блок методики	Ціль	Основні етапи та заходи	Очікуваний результат
Мотиваційний	Підвищити особисту мотивацію та сформувати ціннісні орієнтири, необхідні для роботи в інклюзії	- Семінари та тренінги на тему інклюзії - Зустрічі з досвідченими логопедами - Постановка індивідуальних цілей	Розуміння важливості інклюзії, підвищення мотивації до роботи з дітьми з особливими потребами
Когнітивний	Надати знання та розвинути навички, необхідні для інклюзивної роботи	- Курси та лекції з психології дітей з особливими потребами, інклюзивної педагогіки та інноваційних технологій у логопедії - Ознайомлення з міжнародними практиками - Симуляційні вправи з моделювання ситуацій інклюзивного навчання	Оволодіння теоретичними знаннями та розвиток інноваційних навичок, необхідних для інклюзивної діяльності
Практичний	Надати можливість практичного досвіду в інклюзивному середовищі	- Практика в інклюзивних закладах - Педагогічні майстер-класи з розробки програм роботи з дітьми з особливими потребами - Рефлексія та супервізія	Здобуття практичного досвіду, розвиток умінь і навичок у реальних умовах, здатність до рефлексії та самооцінки
Оцінка результатів	Відстеження прогресу та рівня готовності	- Анкетування та тести для перевірки знань - Практичне тестування в інклюзивному середовищі	Визначення рівня готовності до роботи, виявлення потреб для

	студентів до роботи в інклюзії	- Зворотний зв'язок від супервізорів	подальшого розвитку та вдосконалення методики

Запропонована в табл. 15 методика дозволить підготувати майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії, формуючи в них необхідні професійні знання, навички та цінності для ефективної інклюзивної діяльності.

Оскільки майбутні вчителі-логопеди набувають не тільки теоретичних знань та практичних навичок, але й внутрішню мотивацію, щоб успішно працювати в інклюзивному середовищі. Пропонуємо розробити програму, яка дозволить забезпечити високий рівень готовності до роботи з дітьми з особливими потребами, що є основою ефективної роботи в умовах інклюзії (табл.15).

Таблиця 15

Програма формування та підвищення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії

Назва заходу	Тривалість (год)	Відповідальна особа	Здобуті навики, вміння, знання
1	2	3	4
Семінар на тему інклюзії	2	Викладачі інклюзивної педагогіки	Розуміння основ інклюзивної освіти, усвідомлення значення інклюзії для розвитку дітей з особливими потребами.
Тренінг з роботи з дітьми з особливими потребами	4	Психологи, досвідчені логопеди	Розвиток навичок комунікації з дітьми з різними порушеннями, здатність адаптувати методики для особливих потреб.
Зустріч з досвідченими логопедами	2	Керівники інклюзивних програм	Оволодіння практичними порадами від досвідчених фахівців, розширення кругозору щодо методів роботи в інклюзії.
Постановка індивідуальних цілей	2	Куратор практики, викладачі	Сформулювання особистих навчальних цілей, створення плану саморозвитку для роботи в інклюзії.
Курси з інклюзивної педагогіки	16	Викладачі педагогічного університету	Оволодіння теорією інклюзивної педагогіки, знання принципів і

			методів організації навчання в інклюзивних класах.
Лекції з психології дітей з особливими потребами	8	Психологи, викладачі	Знання психології розвитку дітей з різними порушеннями, навички психологічної підтримки.
Ознайомлення з міжнародними практиками	2	Викладачі, керівники практики	Розширення знань про міжнародний досвід інклюзивної освіти, адаптація кращих практик до української системи.
Симуляційні вправи з моделювання ситуацій інклюзивного навчання	8	Викладачі, практичні психологи	Оволодіння практичними методами роботи з дітьми в умовах інклюзивного середовища, вміння адаптувати уроки під потреби різних дітей.
Практика в інклюзивних закладах	80	Керівники практики, педагогічні наставники	Реальний досвід роботи в інклюзивних класах, уміння працювати з дітьми з особливими освітніми потребами.
Педагогічні майстер-класи	4	Досвідчені логопеди, викладачі	Розробка програм і проведення занять для дітей з особливими потребами, вдосконалення педагогічних умінь.
Рефлексія та супервізія	4	Куратор практики, викладачі	Навички самооцінки, здатність до рефлексії та аналізу результатів практичної діяльності.
Анкетування та тести для перевірки знань	4	Викладачі	Оцінка рівня знань з інклюзивної педагогіки, психології дітей з особливими потребами, виявлення потреб у подальшому навчанні.
Практичне тестування в інклюзивному середовищі	8	Керівники практики, супервізори	Практичні навички роботи в інклюзивному середовищі, здатність адаптувати педагогічні стратегії до потреб кожної дитини.
Зворотний зв'язок від супервізорів	4	Супервізори, керівники практики	Отримання конструктивного зворотного зв'язку, удосконалення навичок через аналіз помилок.

Розроблена програма формування та підвищення готовності майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії охоплює комплекс заходів,

спрямованих на підвищення мотивації, отримання необхідних знань та практичних навичок. Програма включає семінари, тренінги, курси з інклюзивної педагогіки та психології, а також практику в інклюзивних закладах, що дозволяє студентам здобути реальний досвід роботи з дітьми з особливими потребами. Особлива увага приділяється розвитку навичок комунікації та адаптації методик під потреби дітей. Зворотний зв'язок та супервізія допомагають студентам аналізувати власну діяльність та вдосконалювати професійні навички. Загалом, програма забезпечує всебічну підготовку до роботи в інклюзивному середовищі.

Таким чином, результати емпіричного дослідження показали, що готовність майбутніх учителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії залежить від рівня їхньої мотивації, знань та практичних навичок у сфері інклюзивної освіти. Виявлено, що найбільшу ефективність у формуванні готовності мають комплексні підходи, що поєднують теоретичну підготовку з практичним досвідом. Запропонована методика формування та підвищення готовності включає мотиваційні, когнітивні та практичні етапи, які дозволяють студентам набути необхідних знань та вмінь, а також отримати реальний досвід роботи в інклюзивних умовах. Підвищення готовності здійснюється через семінари, тренінги, курси, симуляційні вправи та практичну діяльність в інклюзивних закладах, що дозволяє студентам адаптувати свої педагогічні стратегії до потреб дітей з особливими освітніми потребами.